

138
6(c)

पृ२

दितेक्ष्णामम॥१४१॥ सुताः कमाहूयचिरायचुं कृतैर्विधायकं प्राणिमुखानिकं प्रति॥ कथा
सुशिधमिति प्रमीत्यसः सुतस्यसेकाहुबुधेनृपाशुराः॥१४२॥ इत्यममुं विलपंतममुंचद्दीतद
यालुतपावतिपालः॥ रूपमदर्शितोमिषदर्थगच्छयथेकमथेत्पमिधाय॥१४३॥ आनंदजा
शुभिरतुश्रियमारागार्गात्प्राक्शोकतिर्गमितनेत्रपयःप्रवाहान्॥ चक्रे सचक्रतिभवंक्रमरा
कुत्सेनतीराजनांजनयतांतिजवांधवाताम्॥१४४॥ ॥ श्रीहर्षकविशजराजिमुकुटालंका
रहीरः सुतं श्रीहीरः सुषुवेजितेन्द्रियचयंमामल्लदेवीचयं॥ तच्चिंतामणिमंत्रचिंतनफलेश्च
गारभंग्यामहकाव्येचारुणितैषधीयचरितेसर्गोयमादिर्गतः॥ ॥ उमाजातिर्जयतिनरां॥ अ
धिगत्यजगत्पक्षीश्वरादथमुक्तिं पुरुषोत्तमात्ततः॥ वचसामपि गोचरोत्तयः सतमानंदम

138 C

नैषः
१४

विंदत द्विजः॥१॥ अधुनी तरवगः स ते कथा तनुमुफुल्लत नूरुही कृतां॥ करयंत्रादंतुरांतरे व्यलि
षमंचुपुटेन पकृती॥२॥ अयमेकतमेतपकृतेरधि मध्योर्ध्वगजं वमं द्विगा॥ सवत्तन कृणाए
वशिप्रिये दुतं कंदूयितं मोलिराज्यं॥३॥ सगरुद्धनदुर्गदुर्गहातृ कंदुकीरा नदशतः सतः
कचित्॥ तुतुदेतनु कंदुपंडितः पदुर्ध्वपुटकोटि कुट्टनैः॥४॥ अयमेत्यतडागती डजैलै
बुपर्यव्रियता यशं किर्तैः॥ उदडीयत वै कृतात्करग्रहजादस्य विकस्वरस्वरैः॥५॥ बहतो व
दुशै बलक्ष्मातां धृतरुद्राक्षमधुव्रतं रवगः॥ सतत्तस्य पपो करं पुनः सरसः कोकनदं भ्रमा
दिव॥६॥ पतगश्चिरकालं बालता दति विसंभमवापितो तु सः॥ अतुलं विदधे कुतूहलं
भुजमेतस्य भजन्मही भुजः॥७॥ नृपमानसमिष्टमानसः सति मज्जकुतुका मृतो मिषु॥ अव

प३

राम
१४

लं वितकर्ग शः कुलीकलशी कंरचयन्तवोचत ॥ ८ ॥ मृगयातविगीयते नृपैरपि धर्मागममर्मपा
रैः ॥ स्मरसुंदरमायदत्यजस्तवधर्मः सदयोदयो ज्वलः ॥ ९ ॥ अवलत्तकुलाशितोरुषान्तिज
नीडदुमपीडितः खगात् ॥ अतवद्यत्तगादिनो मृगान्मृगयावायतभूभृतां ह्वतां ॥ १० ॥ यदवा
दिषमप्रियंतवप्रियमावायतुतुत्सुरस्मितर ॥ कृतमातपसंज्वरंतरोरभिमृष्यामृतमंशुमाति
व ॥ ११ ॥ उपतममयाचितंहितं परिहर्तुं नतवापिसंप्रतम् ॥ करकल्पजतांतराद्विधेः शुचि
तः प्रापिसहिप्रतिग्रहः ॥ १२ ॥ पतगेतमयाजगत्यतेरुपकृत्यैतवकिंप्रभूयते ॥ इतिवेदित
तुत्यजंतिमातदपिप्रत्युपकर्तुं मर्तयः ॥ १३ ॥ अविशदुपकर्तुं राचरेदथवा नैमापकीमुपक्रि
यां ॥ पृथुरित्यमथाणुरस्तुमातविशेषे विदुषामिहग्रहः ॥ १४ ॥ भवितातविचारचारुचेत

यि२

नैषः

१५

दपिप्रव्यमिदंमदीरितं॥खगवागिप्रमित्यतोपिकिंतमुदंधास्यतिकीरणीरिवा॥१५॥सजयत्यरिसार्थसा
र्थकीकृतनामाकिलभीमभूयतिः॥यमवाप्यविदर्भभूःप्रभुंहसतिद्यामपिशक्रमर्त्तकां॥१६॥दम
नादमनाकप्रसेदुषस्तनयातथ्यगिरस्तपोधनार॥वरमापसदिष्टविष्टपत्रितयातत्यसदृगु
त्तोदयां॥१७॥भुवनत्रयसुभुवामसौदमपत्नीकमनीयतामदं॥उदियायंतस्तनुश्रियादमये
तीतिततोमिधांदधे॥१८॥श्रियमेवपरंधराश्रियादुरासिंधोरुदितामवेहितां॥व्यवधावपि
वाविधोःकलांमृदुचूडानिलयांतवेदकः॥१९॥चिकुरप्रकरजयंतितेविदुषीमूर्द्धतिसा
विभर्तियान॥पशुनाप्यपुरस्कृतेनतनुत्ननामिच्छतुचामरेणकः॥२०॥स्वदृशोर्जतयंतिसां
त्वनारखुरकंडूयतकैतवान्मृगाः॥जितयोरुदयत्प्रमीलनपोस्तदखर्वेक्षणाशोभयाभयात्॥२१॥

य४

राम
१५

अपिलोकपुगं दृशावपिश्रुतदृष्टारमणीगुणा अपि॥श्रुतिगामितयादमस्वसुर्यतिभातेसुजगंधरापते॥११॥
नलितंमलितंविंदरावतीपृषतीमस्यशतीतदीकुरो॥अपिरंजतमंजतांचितेविदधातेरुचिगर्वदुर्वि
चं॥१३॥अथरंकिलविंवनाम कंफलमस्मादितिभव्यमत्वयं॥तमतेधरविंवइत्यदःपदमस्यार
दतकुदंवदत॥१४॥ततसारमिवेन्दुमंडलंदमयंतीवदनायवेधसा॥कृतमध्यविल्लंवल्लोक्यते
धृतगंभीररवतीरवतीलिम॥१५॥भूतलांकृतगोमयांचनंविधुमालेपतपांडुरंविधिः॥भ्रमयत्सुवि
तंविदधर्मानततीराजतवर्द्धमातकं॥१६॥सुषमाविषयेपरीकुरोतिखिलंपदमभाजितसुखा
त्॥अधुनापितभंगल्लक्रांसलिलोन्मज्जनमुज्जतिस्फुटं॥१७॥धनुषीरतिपंचवाणायोरुदिते
विश्वजयायतदुवौ॥तल्लिकेतुतदुघ्ननासिकेत्वपितालीकविमुक्तिकामयोः॥१८॥सदृशी

नेषः
१६

तव शरसापंजलतुर्गस्थमृगा लजिदुजा ॥ अपि मित्रजुषां सरोरुहां गृह्यान्तुः करलीलपाश्रियः
॥ १७ ॥ वयसी शिशुतातदुत्तरे सुदृशि स्वाभि विविं विविं सुनी ॥ विविता पितरो मरे ख्या कृतसी
स्त्री प्रविभज्य रज्यतः ॥ ३० ॥ अपि तद्वपुषि प्रसर्पतोर्गमिते कान्ति भरै रगा धतां ॥ स्मरयो वतयोः
खलु द्वयोः ॥ स्रवकुंभौ भवतः कुचावुभौ ॥ ३१ ॥ कलशे तिज हेतुदंडजः किमु चक्र भ्रमिका
रिता गुणाः ॥ सतदुच्च कुचौ भवत्प्रभा ऊरु चक्र भ्रमि मातनो तियत् ॥ ३२ ॥ भजते खलु षण्णामुखं शि
खीचिकुरैर्निर्मितवर्हगर्हगाः ॥ अपि जंरिपुंदमस्वसुर्जितकुंभः कुचशोभये राट ॥ ३३ ॥ उद
रं ततमध्य पृष्ठता स्फुरदंगुष्ठपदेन मुष्टिता ॥ चतुरंगुलि मध्यतिर्गतत्रिवलि भ्राजि कृतंदमस्व
सुः ॥ ३४ ॥ उदरं परिमा ॥ तिमुष्टिता कुतुकी कोपि दमस्वसुः किमु ॥ दृततच्चतुरंगुली वयद्वलि

म३

राम
१६

प्रिर्भातिसहेमकाञ्चिभिः॥३५॥ एथुवर्तुत्ततन्निर्तवक्त्रनिहरस्यंदनशित्यशिक्षया॥ विधिरैक
कचक्रचारिणं किमुनिर्मित्तिमात्मथंरथम्॥३६॥ तरुमूरुपुगेन सुंदरी किमुरंभां परिणाहि
नापरं॥ तरुणीमपि जिह्वरेवतां धनदापत्यतयः फलस्तनी॥३७॥ जलजेरविसेवयेवयेपदमे
तत्पदनामवापतुः॥ ध्रुवमेत्यरुतः सहंसकी कुरुतस्ते विधिपत्रदंयती॥३८॥ श्रितपुण्यस
रः सरित्कथंनसमाविद्धपितारिवित्कृपं॥ जलजंगतिमेतुमंजुलांदमयंतीपदनास्तिज
न्मनि॥३९॥ सरसीः परिशीलितुं मयागमिकर्मिक्ततैकनीवृता॥ अतिथित्वमना
पिसादृशोः सदसत्संशयगोचरोदरी॥४०॥ अवद्यत्यदिवोपिपौवतैर्नसहाधीतवतीमिमाम
हम्॥ कतमस्तुविधातुराशयेपतिरस्यावसतीत्यचिंतयत्॥४१॥ अनुरूपमिमं निरूपयन्

कोधाश्चर्षनीत्यादेः संकरः किल किंचित् नित्यमरः ३

तेषः

१७

यसर्वेष्वपि पूर्वपक्वतां॥ पुवसुव्यपनेतुमक्षमस्त्वयिसिद्धांतवियंत्यवेशयम्॥ ४१॥ अतयातवरूप
सीमपाकृतसंस्कारविवोधनस्यमे॥ विरमप्यवलोकिताद्यसास्मृतिमारूढवतीशुचिस्मिता॥ ४२॥
त्वयिवीरविगजतेपरंदमयंतीकिलकिंचित्किंचित्॥ तनुगामिस्तनएवदीप्यतेमणिहाशवन्निगम
णीयकं॥ ४३॥ तवरूपमिदंतयाविनाविफलंपुष्पमिवावकेशितः॥ इयमद्वधनावृथावनीस्व
वतीसंप्रवदत्पिकापिका॥ ४४॥ अतयामरकास्यमानयासहयोगसुखस्तुतत्वया॥ व्रतसंहतया
बुदागमेकुमुदेनेवनिशाकरत्विषा॥ ४५॥ तदहंविदधेतथातथादमयन्त्याःसविधेतवस्तव
हृदयेतिहितस्तयाभवानपितेन्द्रेणपथापनीयते॥ ४६॥ तवसंप्रतिमेवकेवलामधिगंतुंधिगिदं
तिवेदितं॥ बुवतेहिफलेनसाधवोनतुकंठेतनिजोपयोगितां॥ ४७॥ तदिदंविशदंवचोमृतं

न

राम

१७

परिपीयाभ्युदितं द्विजाधिपार॥ अतितृप्तया विनिर्ममे सतदुद्गारमिव स्मितं सितं॥ ४९॥ परिमृज्य भुजा
ग्रजत्पतः पतंगं कोकतदेतनैषधः॥ मृदुतस्य मुदे किरद्गिरः प्रियवादा मृतकूपकं वजाः॥ ५०॥ नतु
त्ना विषयेत वाक्कृतिर्न वचो वर्त्मनिते सुशीलता॥ त्वदुदाहरणा क्तौ गुणा इति सामुद्रिकसारमु
द्रणा॥ ५१॥ न सुवर्णमयी तनुः परं नतु किं बागपिता वकीतया॥ न परं पथि पक्षपातिता न वलं वे
किं मुमादृशे पिशा॥ ५२॥ भ्रशता पभृता मया भवान्मरुदासादितुषारसारवान्॥ धनिता मितरः सतां
पुनर्गुणा वत्सं निधिरेव संनिधिः॥ ५३॥ शतशः श्रुति मार्गतेव सा त्रिजगन्मोहमहोषधिर्मम॥ अ
मुना तव शंसिते तनुस्त्वदृशैवाधिगता मवैमितां॥ ५४॥ अखिलं विदुषामना विल्लं सुहृदा च स्व
हृदा च पश्यतां॥ सविधे पितृसूक्ष्मा क्षिणी वदनात्नं कृतिमात्रमक्षिणी॥ ५५॥ अमितं मधु

नेषः
१८

तत्कथाममश्रवणाप्राप्तुं कीकृताजनेः॥ मदता तत्त्वबोधने रवगधापाधिगधैर्यधारिणाः॥ ५६॥
विषमो मत्तपाहिमंडलीविषफुत्कारमयोमयोहितः॥ रवगकालकलत्रदिग्भवः पवनस्तद्वि
रहातत्त्वैधसा॥ ५७॥ प्रतिमासमेसोतिशापतिः रवगसंगकृतियद्विनाधिपं॥ किमुतीव्रतरेस्तनः
करैर्ममदाहापसधैर्यतत्करैः॥ ५८॥ कुसुमानियदिस्मरेष्वोतनुवज्रं विषवल्लिजातितर॥
हृदयं यदसूमुहन्तमूर्ममयश्चातितरामतीतपत्न॥ ५९॥ तदिहानवधौ निमज्जतो मम कंदर्पश
शक्तिरधौ॥ भवपोतद्व्यावत्तं वतं विधिना कस्मिन्कस्य संनिधिः॥ ६०॥ अथवा भवतः प्रव
र्तनात्कथं पिष्टमिष्टं पितृहितः॥ स्वतस्त्वसतां परार्थताग्रहणानां हि यथायथार्थता॥ ६१॥ तव
वर्त्मनि वर्ततां शिवं पुनरस्तु त्वरितं समागमः॥ अपि साधयसाधये सितं स्मरणीयाः समये वयं वयः॥

राम
१८

॥६३॥ इति तं सविस्त्रयधैर्यवान्नृपतिः सूततया गृहस्पतिः ॥ अविशद्वनवेशमयि स्मितः स्मृतिलग्नैः
 कलहंसशंसितैः ॥६३॥ अथ भीमसुतावलोकनैः सफलकानुमहस्तदेवसः ॥ किति मंडलमंडना
 यितं तगरं कुंडितमंडजो ययो ॥६४॥ प्रथमं पशिलोचनातिथिं पथिकप्रार्थितसिद्धिशंसिनं ॥ कल
 शं जलसंभृतं पुरः कलहंसः कलपावभूवसः ॥६५॥ अवलं व्यदिह कृपां वरे कृणामाश्चर्यसा
 लसंगतं ॥ सविलासवने वती भृतफलमैकिष्ठुरसालसंगतं ॥६६॥ नभसः कलभेरुपासितं
 जलदेभूरितरकुपंतगम ॥ सददर्शपतंगपुंगवो विटपकुन्ततरकुपन्नगम ॥६७॥ सययो धुत
 पकृतिः कृणां कृणामूर्ध्वो यन्नदुर्विभावनः ॥ विततीकृतनिश्चलकुंदः कृणामालोककदत्तको
 तुकः ॥६८॥ तनुदीधितिधारया द्रुतया लोकविलोकनामसौ ॥ हृदहेमकषणिवात्स

तैषः
१५

त्कषपाघाणानिभेनभस्तले॥६॥विनमद्विरधस्थितैःखगैर्गटितिश्येततिपातशंकिभिः॥स
तिरेक्षिदृशैकयोपरिस्पदभांकारितपत्रपद्धतिः॥७०॥दृष्टेतजनेनयत्तसौभुवितक्काप
मवेत्कातत्करात॥दिविदिक्तुवितीर्गाचक्षुषाष्टयुवेगदुतमुक्तदृकपथः॥७१॥नवनंप
शिशिश्रियेमुताक्कविदपुचनरदुचारुतं॥तसंगोत्रजमन्ववादिवागतिवेगप्रसरदुचारुतं
॥७२॥अथभीमभुजेनपात्तितातगरीमंजुरं सौधराजिता॥पतगस्यजगामदृक्पथंहरशैलो
प्रमसौधराजिता॥७३॥दयितंप्रतिपत्रसंततारतिहासाद्वरेजिरेमुखः॥स्फटिकोपलेविग्र
हागृहाःशशभद्रितनिरंकमित्तयः॥७४॥नपनीलमणीगृहत्विषामुपैधेयत्रभयेतभास्व
नः॥शरणार्थमुवासवासरेप्पसदादृष्टुदयत्तमंतमः॥७५॥सितदीप्रमणिप्रकल्पितेयदगा

उपधिष्ठसकैतवेक्ष्यपरः

राम
१५

रेहसदं करोदसि॥तिरिवित्तात्तिशिपूणिमातिथीतुपतस्थितिथिरेकिकातिथिः॥७६॥सुदतीजनमज्ज
 तार्पितैर्धुस्रणैर्यत्रकषायिताशया॥नतिशाखित्वापिवापिकाप्रससादग्रहित्वेवमानिनी॥७७॥
 दृगातीरवयाययानिशिशितवशावत्तियोगपट्टया॥मणिवेश्ममयंस्मतिर्मत्तंकिमपिज्योतिरवा
 त्त्वमिज्यते॥७८॥विलत्तामजलाशयोदरेक्ष्वनद्यौरतुर्वितेवया॥परिवाकपटस्फुरस्फुरत्यनि
 विंदानवत्तंवितांबुति॥७९॥व्रजतेदिधियद्गहावत्तोचलवेत्तांचलदंडताडताः॥द्यातरत्न
 रुणायविश्रमंसजतेहेत्तिहयात्तिचात्ततां॥८०॥क्षितिगर्भधरं वरात्तयेस्तत्तमधोपरिदू
 रिणांष्टक॥जगताखत्तुयाखित्वाद्भुताजनिसौरेर्निजविद्गुधारिभिः॥८१॥दधदंबुदती
 त्तकंठतांवहदत्पक्वसुषोज्ज्वलंवपुः॥कथमृक्कृतुनामयत्रंतक्षितिभृन्मंदिरमिंदुमौलितं॥८२॥

नेषः

१०

न्य

संख्या

बहुरूपकशालिभंजिकामुखचन्द्रेषुकलंकरं कवः॥ यदनेककमौधकंदीराहरिमिः कुक्षिगतीक
ताइव॥ ८३॥ वलिसद्यदिवंसतथागुपरिस्माहदिवोपितारदः॥ अधरायकृताययेवसाविप
रीताजतिभूविभूषया॥ ८४॥ प्रतिहृदपथे चरदृजांत्यथिकात्तदसक्तुसौरभेः॥ कलहान्नव
नात्यदुयितादधुतापुनतिद्वैरः स्वतः॥ ८५॥ वरणाः कनकस्यमानिनीदिवमंकादमरादिराग
तां॥ चनरत्नकपाटपकृतिः परिरभ्यानुतयन्तुवासयां॥ ८६॥ अतलेः परिवेषमेत्ययाज्जलद
र्क्षीपलवप्रजन्मभिः॥ उदयं त्वयमतारवेरयहद्वारापुरीपराद्धातां॥ ८७॥ बहुकंबुमणिर्वरा
टिकागणाताटकरकर्कटोत्करः॥ हिमवालुकयास्तुवास्तुकः पदुदधानयदापणारीवः॥
॥ ८८॥ यदगारवैटाटकुट्टिमस्ववदिदूपलतुंदित्तापया॥ मुमुचेनपतिव्रतोवितीप्रतिचन्द्रे

निबद्धाभूः

राम
१०

दयममगंगाया॥६॥रुचयोस्तमितस्यभास्वतःस्वलितापचनिरात्नयाःखलु॥अनुसायमभु
र्विलेपतापणकश्मीरजपणपवीथयः॥७॥विततंवशिजापणोखिलंपणितुंयत्रजनेनवी
द्यते॥मुनितेवमृकंदुस्तुताजगतीवस्तुपुरोदरेहरेः॥८॥सममेणामदैर्यदापणोतुल्यतसो
रभलोभनिश्चलं॥पणितानजनारवैरवैदपिगुंजंतमल्लिमलीमसं॥९॥रविकांतमयेनसेतु
नासकलाहर्ज्वलनाहितोष्मणा॥शिशिरेतिशिगच्छतांपुराचरणौयत्रदुनोतिनोहिमं॥१०॥
परिखावल्यकुलेनपोतपरेषांग्रहास्यगोचरा॥फणिभाषितभाष्यफक्किंकाविषमांकुंडल
नामिवापिता॥११॥मुखपाणिपदाक्षिपंकजैरचित्तांगेषु॥परेषुचंपकैः॥स्वयमादितयत्र
भीमजास्मरपूजाकुसुमस्रजःश्रिया॥१२॥जघनस्रनभारगौरवाद्द्विपदात्तंयविहर्तुमक्षमाः॥

विधुक्षिचित्तिजनयत्यथंपयसानैवधशीलशीतलं॥शशिकांत
मयंतपागंमेकलिनीवःकस्तिपतिस्मनानपः॥

नेषः
२१

ध्रुवमसरसोवतीर्यपांशतमध्यासततत्सखीजनः॥१६॥स्थितिशालिसमस्तवर्णातांतकथंचित्रम
पीविभर्तुया॥स्वरभेदमुपेतुयाकथंकलितानत्यमुखारवानवा॥१७॥स्वरुचाकृणायपताक
पादिनमर्केणसमीपुषोऽष्टः॥लिलिहर्वदुधासुधाकरंतिशिमाणिक्यमयायदाक्षयाः॥१८॥
लिलिहेस्वरुचापताकयानिशिजित्वातिभयासुधाकरम॥श्रितमर्ककरैःपिपासुयन्त्रपसद्मा
मल्लयद्गगजं॥१९॥अमृतद्युतिलक्ष्मपीतयामिलितंयद्वत्तभीपताकया॥वल्लपायित
शेषशापिनःसखितामादितपीतवाससः॥२०॥अश्रान्तश्रुतिपाठपूतरसनाविर्भूतभूरिस्त
वाजिस्रवस्समुखोवविद्विततवस्वर्गक्रियाकेलिता॥पूर्वगाविसुतेतसामिद्विदितामुक्ता
नुमंदाकिनीयत्प्रासाददुकूलवल्गिरतिलांदोलेरवेत्तद्विदि॥२१॥यदतिविमलनी

०म
२१

ववस्त्रवस्त्रिः॥ अलभतशमनस्त्रुःशिशुत्वंदिवसकरांकतलेचलानुठंती॥१०३॥ स्वप्राणेश्वरतर्पहर्म्यकटकातिथ्यग्रहायोस्तुकं पाथोदं निज
केलिसौधशिखादारुत्पत्काभिनी॥ साक्षादपरसोविमाकलितयोमानरुवाभवघ्नप्रापतिमेषमभ्रतरसायांतीरसादधनि॥१०४॥१

लवेशमरिभ्रमरितभाःशुचिसौतजलमेकप्रकिपागोवेणव्याचिसत्तुतचित्तत्रभैमीवनेन॥१०२॥
॥ अथकनकपतत्रस्तत्रतांराजपुत्रौसदसिसदृशभासांविस्फुरंतीसरवीनां॥ उडपरिषदिमध्यस्था
पिशीतांशुलेखानुकरणापदुल्लङ्घीमक्षिलक्ष्मीचकार॥१०३॥ भ्रमगारयैविकीर्णस्वर्णभासा
खगेनकचतपतनयोग्यदेशमन्विष्यताथः॥ मुखविधुमदसीयंसेवितुंलं वमानःशशिपरिधि
रिवोर्ध्वमंडलस्तेततेने॥१०७॥ अनुभवतिशचीत्यसाहताचीमुखाभिर्तसहसहचरिभिर्तदनातंदमुधैः॥
इतिमतिरुदयासीत्यक्षिणःप्रेक्ष्यभैमीविपितभुविसरवीभिःसादृमावद्धकेलीम॥१०८॥ कृ कृ कृ॥ श्री
हर्षकविगजराजिमुकुटालंकारहीरःसुतंश्रीहीरःसुषुवेजितेन्द्रियचयंमामल्लदेवीचयं॥ द्वैतीयीकतया
मितोपमगमनस्यप्रबंधेमहाकाव्येचारुगितैषधीयवरितेसर्गोतिसर्गोज्ज्वलः॥ कृ॥ श्रीरस्तु॥ श्रीकुंचिताभ्या

वैदमीकेलिनैरेमरकतशिखादुत्थितैरंशुदोर्ध्वं ब्रह्मांडावातमग्रस्यदत्तमदतयाद्दीधृतावाद्भुवनेः॥ कस्यानोत्तानगायादिविमुमुक्षुमेरास्यदेवांगताग्नेर्यद्गोयासप्रदानव्रतमुकृतमवि
आंतमुज्जुंमतेस॥१०५॥ विधुकरपरिभादात्मनिस्पंदपूरीःशशिदृषदुपल्लुपैरालवालैस्तरूणां॥ विफल॥ ८

मथपकृतिभ्यांनमोविभागात्तरसावतीर्य॥निवेशदेशाततधूतपक्षःपपातभूमावुपमैमिहंसः॥१॥आकस्मि
कःपक्षपुटाहतायाःक्षितेस्तदायःत्वनउच्चवार॥डागन्यवित्यस्तदृशःसतस्याःसंभ्रातृमंतकारणवकार॥२॥
नेत्राणिवैदर्भसुतासखीनांविमुक्तततद्विषयग्रहाणि॥प्रापुस्तमेकंतिरुपाय्यरूपंब्रह्मेवचेतांसियतवृता
नां॥३॥हंसंततौसंतिहितंचरंतंमुनेर्मनोवृत्तिरिवत्तिकायां॥गृहीतुकामादरिणाशयेतयत्नादसौतिश्रु
स्ततांजगाहे॥४॥तामिंजितैरप्यनुमायमायामयन्नभैम्यावियदुत्पपात॥तत्याशिमात्मोपरिपातुकंतुमोघंदि
तेनेस्तुतिताद्यवेन॥५॥व्यर्थीकृतंपत्ररथेततेनतथावसायव्यवसायमस्याः॥परस्परमर्पितहस्ततात्वं
तत्कालमास्तीभिरहस्यतात्वं॥६॥उच्चाटतीयःकरताल्लिकानांदानादिदातीभवतीभिरेषः॥यान्चेतिमांडु
ल्यतिमत्यमेवसाचेत्युपात्तंभितयात्तिवर्गः॥७॥धृतेःत्पकोपाहसितेसखीनांछायेवभास्वतमभिप्रयातुः॥

श्यामाथहंसस्यकनानवाप्तेर्मिदाह्नलक्ष्मालगतिस्मपश्चात्॥८॥शस्त्रानहंसाभिमुखीपुनस्तेपात्रेतितामिश्र
 त्वहस्यमाना॥साहसमनैवाशकुतीभवेत्मेभाविप्रियावेदकएषहंसः॥९॥हंसोप्यसौहंसगतेःसुदत्याःपुःपु
 रश्चारुचरन्वभासे॥वेत्तद्व्यहेतोर्गतिमेतदीयामग्रेतुहृत्योपहसन्निवोद्यैः॥१०॥पदेपदेभाविनिभाविनी
 तंयथाकरप्राप्यमवेतिनूना॥तथासखेत्नंचलतात्नासुप्रतार्यतेनावहृषेहृशांगी॥११॥रुषानिषिद्धान्तिज
 नांपदेनांकायाद्वितीयांकलयांचकारा॥तदाश्रमांभःकणाभूषितांगीसकीरवत्सातुषवागवादीत॥१२॥
 अयेकिपद्यावदुपैषिदूरंवर्यपरिश्राम्यसिवाकिमर्थं॥उदेतिनेभीरपि किन्तुवात्तेविलोकयन्त्यानद्य
 नावतात्नीः॥१३॥वृथार्पयन्तीमपथेपदंत्वांमरुल्ललत्पल्लवपाणिकंपैः॥॥आलीवपश्यप्रतिषेधयं
 तीकपोतदुंकारगिरावतात्नी॥१४॥धार्यःकथंकारमहंभवत्याविपदिहारीवसुधैकगत्या॥अहोशिशु

नेषः
२३

त्वंतवखंडितंनस्मरस्यसख्यावयसाप्यनेन॥१५॥महस्रपचासतपत्रहंसवशस्यपत्राणिपत्रत्रिशाःसमः॥
अस्मादृशांचादुरसामृतानिस्वर्लोकोक्तेरदुर्लभाति॥१६॥स्वर्गापगाहेममृणातितीनांताला
मृणाब्जाग्रभुजोभजामः॥अनातुरूपानतुरूपत्रिंकार्यतिदानादिगुणानधीते॥१७॥धातुर्निदेशादि
हनेष्वीयंलीलासरःसेवितुमागतेषु॥हैमेषुहंसेष्वहमेकएवभ्रमामिभूलोकविलोकनोत्कः॥१८॥
विक्षेःकदाचिद्रुमणीविलासेशमातुरेभ्यःस्वमहत्तरेभ्यः॥स्कंधस्यविश्रान्तिमदांतदादिश्रम्यामिता
विश्रमविश्वगोपि॥१९॥बंधायदिव्येततिरश्चिकश्चित्पाशादिशसादितयोरुषःस्यात्॥एकंविना
मादृशितंतरस्यस्वर्भोगभाग्यंविर्लोदयस्य॥२०॥दृष्टेनपूर्तेनतत्त्वस्यवश्याःस्वर्भोगमत्रापिस्तुजं
तिदेवाः॥महीसहोदोहृदसेकशक्तेरकालिकंकोरकमुद्गिरंति॥२१॥सुवर्गाशेलादवतीर्यत्तरी

राम
२३

त
स्वर्वाहिनीवारिकगावकीर्णः॥तंवीजपामःस्मरकेलिकालेपक्षैर्नपंचामरवद्धसख्यैः॥११॥क्रियेचेत्सा
धुविभक्तिविंताव्यक्तिसदासाप्रथमाभिधेया॥पास्वोजसांसाधपितुं विल्लासेत्तावत्कृमातामपदं बहुसा
न॥१३॥राजासयज्याविवुधव्रजत्राकृत्वाधराज्योपमयेवराज्यं॥भुंक्तेऽश्रितश्रोत्रियसाकृतश्रीःपूर्वत्वं
होशेषमशेषमंत्यं॥१४॥दारिद्र्यदाऽरिद्रिरीणोद्यवर्षैरमोद्यमेद्युतमर्थिसार्थं॥संतुष्टमिष्टानितमि
ष्टदेवंताथंति केतामतल्लोकनाथम्॥१५॥अस्मत्किल्लश्रोत्रसुधाविधापरंभाचिरंभामतुल्लान्तलस्य
॥तत्रातुरक्तातमताप्यभेजेतन्नामगंधान्नल्लकूवरंसा॥१६॥स्वर्लोकमस्माभिरितःप्रयायातैःकेलीषु
तज्ञानगुणान्निपीय॥हाहेतिगायतुयदशोचितेनतामैवहाहाहरिगायनोभूत्॥१७॥श्रुत्वावत्सदा
रस्तदुदारभावं हृष्यन्मुहुर्लोकमपुल्लोमजायाः॥पुण्येनताल्लोकतनाकपालःप्रमोदवाष्पाद्युतने

निर्जिता

गानादिवास्यद्वात्रिंशतादंतमपीमिरत्तः॥चतुर्दशाष्टादशचात्रविद्याद्वेधांपिसंतीतिशशंसवेधाः॥
॥३५॥प्रियोतरेदृश्यतिरीक्ष्यतस्यस्मरामरेद्वावपितस्मरामः॥वासेनसम्यक्कृतमपोश्चतस्मितबुद्धौ
तदध्यःखलुशेषबुद्धौ॥३६॥विनापतत्रंविनतातनूजैःसमीरशौरीक्षणात्तक्षणीयैः॥मनोभिरासी
दतणुप्रमाणैर्नत्तंविनादिक्कृतमातदश्वैः॥३७॥संग्रामभूमीषुभवत्यरीणामस्त्रैर्नदीमातृकतां
गतासु॥तद्वाणधारापवनाशतानांराजव्रजीधैरसुभिःसुभिर्द्वं॥३८॥यशोपदस्याजतिसंयुगेषुकं
दुत्तभावंभजताभुजेत॥हेतोर्गुणादेवदिगापगात्तीकृत्तंकषत्वव्यसतंतदीयं॥३९॥पदिचिन्तो
कीगरातापशस्यात्तस्याःसमाप्तिर्यदितापुषःस्यात्॥परिपराद्धंगणितंयदिस्याद्गणोपतिःशेषगुणो
पिसःस्यात्॥४०॥अवारितद्वारतयातिरश्चामत्तःपुरेतस्यतिविश्वराजः॥गतेषुरग्रेष्वधिकंवि

नैषः
२५

शेषमध्यापयामः परमाणुमध्याः ॥४१॥ पीयूषधारानधराभिरत्तंस्तुसांरसोदन्वतिमज्जयामः ॥ रंभादिसौ
माग्यरहः कथाभिः काव्येन काव्यं स्तुजततादृताभिः ॥४२॥ कामिर्नतत्राभिनवस्मराजा विश्वासनि
क्षेपवणिक्रियेहं ॥ जिहेतियं नैव कुतोपि तिर्यक् श्रुतिरश्च स्वयतेततेन ॥४३॥ वार्तापिनासत्यपि
सान्धमेतियोगादरंध्रे हृदि यांति रुन्धे ॥ विरंचिना नानतवादधौ तसमाधिशास्त्रश्रुतिपुष्पकर्ण
ः ॥४४॥ तत्ताश्रयेणात्रिदिवोपभोगंतया तवाप्यंनभतेवतात्या ॥ कुमुदतीवेन्दुपरिगहेराज्या
त्स्वोत्सवं दुर्लभमंबुजिन्याः ॥४५॥ तन्नैष धान्तरुतयादुरापं शर्मत्त्वया स्मृत्कृतचोदुजन्म ॥ रसा
त्नवन्त्यामधुपातुविद्धं सौभाग्यमप्राप्तवसंतयेव ॥४६॥ तस्यैव वायास्यसि किं नहस्तं दृष्टं मतः के
न विधेः प्रविश्य ॥ अजातपाणिग्रहणासितावदूषस्वरूपातिशयाश्रयश्च ॥४७॥ तिशाशशांकं

राम
२५

शिवपागिरीशंश्रियाहरिं योजयतः प्रतीतः ॥ विधेऽपि स्वारसिकः प्रयासः परस्परं योग्यसमागमाय ॥ ४८ ॥
 वेत्तातिगस्त्रेण गुणाद्विवेकिर्तयोगयोग्यासितत्तेतरेण ॥ संदर्भते दर्भगुणेन मल्लीमालानमृद्धीभृ
 शकर्कशेन ॥ ४९ ॥ विधिं वधूस्तृष्टि मष्टकमेव तद्यात युग्यो न तत्केलियोग्या ॥ त्वत्तामवर्णा
 इव कर्णपीतामयास्य संकीडति चक्रि चक्रे ॥ ५० ॥ अत्येतपत्या त्वपि योजितायां विज्ञत्तु कीर्त्याग
 तजन्मनोवा ॥ जनापवादाणां वमुत्तरीतुं विधा विधातुः कतमातरिः स्यात् ॥ ५१ ॥ आस्तातव प्रस्तु
 तचित्तपालमयासितन्विश्रमितातिवेलं ॥ सोहंतदागः परिमार्ष्टु कामस्तु वेष्टितं किं विदधे भिधे
 हि ॥ ५२ ॥ इतीरयित्वा विरगमपत्री सरजपुत्री हृदयं बुभुत्सु ॥ हृदे गभीरे हृदि चावगाढे शंसति
 कार्यावसरं हि संतः ॥ ५३ ॥ किंचित्तिरश्चीनं विंलोलमोलि विंचित्यवाचं मनसा मुहूर्तं ॥ पतत्रि

नेषः
१६

शासापृथिवीन्दुपुत्रीजगादवक्रैराहणीकृतेन्दुः॥५४॥ विष्वापलेवत्सिमवत्सलत्वंयत्वेनणादुत्तरत्नी
भवन्त्या॥ समीरसंगादिवतीरभंग्यामयातदस्थस्त्वमुपदुतोसि॥५५॥ आदर्शतांस्वकृतयाप्रयासिसतां
सतावत्तुदर्शनीयः॥ आगःपुरस्कृष्टेति सागसंमांयस्यात्मतीदंप्रतिविंवितंते॥५६॥ अनार्यमणाचरि
तंकुमार्याभवात्तमद्वाम्यतुसौम्यतावत्॥ हंसोपि देवांशयासिवंधश्रीवत्सलत्वेवहिमत्स्यमूर्तिः॥५७॥
मत्प्रीतिमाधित्ससिकांत्वदीक्षा मुदंमदक्षैरपियातिशेतां॥ निजामृतेर्लोचनसेचनाद्वाप्यक्कि
मिंदुःसृजतिप्रजातां॥५८॥ मनस्तुयंतोभ्रुतिजातुपातुमतोरथःकरुषथंकथंसः॥ कानामवात्ताद्वि
जराजपाशिग्रहाभित्ताषंकथयेदन्तज्जा॥५९॥ वाचंतदीयांपरिपीयमृद्वीमृद्वीकयातुत्परसांसहं
सः॥ तत्पाजतोषंपरपुष्टबुष्टेष्टृणांचवीणाकशितेवितेते॥ ६०॥ मंदाक्षमंदाक्षरमुद्रमुक्तातस्यांस

राम
१६

माकुंचितवाचिहंसः॥तहंसितेकिंचनसंशयात्तुर्गिरामुखांभोजमयंपुयोज॥६१॥करेणवांछेवविधुं
विधुर्तुयमित्यमात्यादरिणीतमर्थो॥पातुंश्रुतिभ्यामपिनाधिकुर्वेवर्गांश्रुतेर्वर्गाइवांतिमःकिं॥६२॥
अर्थाप्यतेवाकिमिपद्रवत्पाचितैकपद्यामपिविद्यतेपः॥यत्राथकारःकिलचेतसोपिजिह्वेतरेर्ब्रह्मत
दपवाप्यं॥६३॥इशाशिमैश्वर्यविवर्तमद्येलोकेशलोकेशपलोकमद्यो॥तिर्यंचमपंचमृषा
नमिज्ञरसज्ञतोपज्ञसमज्ञमज्ञं॥६४॥मध्येश्रुतीनांप्रतिवेशितीनांसरस्वतीवासवतीमुखितः॥ह्रिये
वताभ्यश्चलतीयमद्वापथान्नसत्संगुणोत्तवद्वा॥६५॥पर्यंकतापन्नसरस्वदंकांतंकांपुरीमप्यभि
त्ताषिचितं॥कुत्रापिचेद्वस्तुनितेप्रयातितदप्यवेहिस्वशपेशयालु॥६६॥इतीरितापत्ररथेतते
नह्रीणावत्पृष्टावभाषाभेमी॥चेतोतत्तंकामयतेमदीयंतात्पत्रकुत्रापिवसामित्नाषं॥६७॥दि

नेषः
२७

चिन्त्यवात्नाजनशीलशैलंलज्जानदीमज्जदतङ्गतागं॥आवष्टविस्मयमभाषमाशामेतांसचक्राङ्गपत
ङ्गशक्तः॥६६॥तृपेणपाणिग्रहणस्यहेतितत्त्वमतस्कामयतेममेति॥आश्लेषितश्लेषकवेर्भवत्या
ःश्लोकद्वयार्थःसुखियामपाकिं॥६७॥त्वचेतसःस्थेयेविपर्ययंतुसंभाव्यभाव्यस्मितदज्ञएव॥
लक्ष्मिहिवात्नाहृदिलोलशशीलेपुतिदणपराद्धेषुपरिस्मरःस्यात्॥७०॥महीमहेदुःखलुनेष
धेनुस्तद्वोधनीयःकथमित्यमेव॥प्रयोजतंसंशयकंप्रमीदृकएथजनेनेवसमद्विधेत॥७१॥पि
तुतिरियोगेनयदृक्कयावापुवानमत्पयदिवाहृणीषे॥त्वदर्थमर्थित्वकृतिप्रतीतिःकीदृगपि
स्यान्निषधेश्वरस्य॥७२॥त्वयापिकिंशंकितविक्रियेस्मिन्नधिक्रियेवाविषयेनिधातुं॥इतःए
थकप्रार्थयसेतुयद्यत्कुर्वेतदुर्वीपतिपुत्रिसर्वम्॥७३॥श्रवंःप्रविष्टाद्वतज्जिरस्तानिदूयवेम

राम
२७

त्यधुतेनमूर्द्धा॥ उचेहियोपि श्लथितानुरोधपुनर्वरित्रीपुरुहूतपुत्री॥ ७४॥ मदत्यदानंप्रतिकल्पतायावे
दस्त्वदीयेहृदितावदेष्टा॥ निशोपिसोमेतरकान्तशंकामोङ्कारमयेसरमस्यकुर्याः॥ ७५॥ सरोजिनीमान
सरागवत्तेरनर्कसंपर्कमतर्कयित्वा॥ मदन्यपाशिग्रहशंकितेयमहोमहीयस्तवसाहसिक्यं॥ ७६॥ सा
धुत्वयातर्कितमेतदेवस्वेनातलंयत्किंनसंश्रयिष्ये॥ विनामुतास्वात्मनितुप्रहर्तुमृषागिरंत्वांतप
नोनकर्तुं॥ ७७॥ मद्विप्रलम्प्यपुनराहयत्त्वांतर्कःसकिंतत्फलवाचिमूकः॥ अशक्यशंक्यमिवार
हेतुर्वाणानवेदायदिसंतुकेतु॥ ७८॥ अतैषधायैवजुहोतितातःकिंमांक्षशानौनशरीरशेषां॥ ईष्टेतनू
जन्मतनोःसन्तंमत्प्राणतायस्तुनस्तस्तयापि॥ ७९॥ तदेकदासीत्यपदाहुदग्रेमदीप्सितेसाधुवि
धिसुताते॥ अहैत्तिनाकिंतत्तिनीविधत्तेसुधाकरेणापिसुधाकरेणा॥ ८०॥ तदेकलुब्धेहृदिमे

नैषः
१८

स्तिलचुंचितातचिंतामणिमण्यनर्घम॥चित्तेममेकःसकलत्रिलोकीसारोतिविःपद्ममुखःसएव
॥८१॥श्रुतःसदृष्टश्चहरिमुमोहातध्यातःसनीरंघितबुद्धिधारम॥ममाद्यतत्प्राप्तिरसुव्ययोवाहते
तवास्तेद्वयमेकशेषः॥८२॥संचीयतामाश्रुतपालनोत्थंमत्प्राणाविश्राणानजं चपुण्यं॥निवार्यता
मार्यवथाविशंकाभङ्गेपिमुद्देयमयेभृशंका॥८३॥अलं विलं ह्यप्रियविजयाश्चां कृत्वापिवा
म्यं विविधं विधेये॥यशःपथाद्यश्रवतापदोत्थात्खलुसर्वलित्यास्तखलोक्तिरेवेत्तात्॥८४॥
स्वजीवमप्यार्तेमुदेददद्भस्तवत्रपातेदृशवद्भुम्भेः॥मत्स्यंमदीयात्यदस्तनदित्सोर्धर्मःकराद्भु
श्यतिकीर्तिधौतः॥८५॥दत्त्वात्मजीवंत्वयिजीवदेपिशुध्यामिजीवाधिकदेतुकेन॥विधेहितमा
त्वदृणान्यशोभुममुद्ददारिद्र्यसमुद्भमग्राम॥८६॥कीर्णाक्षमज्जीवितमेवपरायमत्यन्नवेदस्ति

राम
१८

तदस्तुपुराणं॥जीवेशदातर्यदितेनदातुंयशोपितावत्प्रभवामिगातुम्॥८७॥वराटिकोपक्रिययापित्तभ्या
नैभ्याःकृतज्ञानथवाडियंते॥प्राणैःपयोःसंतिपुरांभगान्तःकीरांतितातेवतुहंतसंतः॥८८॥सभूमृद
ष्टवपित्तोकपात्तास्तेर्मेतदेकाग्रवियःप्रसेदे॥नहीतरस्माद्वृत्तेयदेत्यस्वयंतदाप्तिप्रतिभूर्मेमाभू
ः॥८९॥अकाराडमेवात्मभुवार्जितस्यभूत्वापिमूर्त्तंमपिवीरगास्य॥भवान्नेमेकिंनलदत्त्वमेत्यकर्त्ता
हृदश्चंदनत्वेपकृत्यं॥९०॥अलंविन्नंव्यत्वरितुंहिवेत्ताकार्येकिन्नस्येर्ष्यसहविचारः॥गुरुरूपदे
शंप्रतिभेवतीक्ष्णाप्रतीकृतेजातुतकालमर्तिः॥९१॥अभ्यर्थनीयःसगतेनशजात्वयानशुद्धान्नगतो
मदर्थम्॥प्रियास्यदाक्षिण्यवत्तात्कृतोहितदोदपेदत्यवधूतिषेधः॥९२॥शुद्धान्नसंभोगतितात्त
त्प्रेतनैषधेकार्यमिदन्निगाद्यम्॥अपांहितप्रायतवारिधागस्वादुःसुगंधिःस्वदतेतुषाणा॥९३॥

नेषः
१९

पानिधेयातगिरोमदर्याः कुधा कडुस्नेहदिनेषधस्य॥ पितेन दूनेरमनेसितापिति क्तायतेहैसकुत्तावतं
स॥ १५४॥ धरातुगसाहिमदर्थयाश्वाकार्यातकार्यात्तरचुम्बिचित्तैतदार्थितस्यानवबोधतिद्राविभ
र्त्यवज्ञाचारास्यमुद्राम॥ १५५॥ विज्ञेतविज्ञायमिदन्तरेन्द्रेतस्मात्त्वयास्मिन्समयंसमीक्ष्य॥ आत्यन्ति
कासिद्धिविलंबविसिद्धौ कार्यस्य कार्यस्य शुभाविभाति॥ १५६॥ इत्सुक्तवत्यायदत्नोपित्वज्जासातौ
चितीचेतसिनश्चकास्तु॥ स्मरस्तुसाक्षीतददोषतायामुन्माद्ययस्तत्तदवीव दत्ताम॥ १५७॥ उत्तम
तमासाद्यहरः स्मरश्च द्वावप्यसीमांमुदमुदहेते॥ पूर्वः परस्य द्वितया प्रसूतं नूनं द्वितीयो विरहा विदू
नम्॥ १५८॥ तथाभिधात्रीमथराजपुत्रीति गायितां तेषधवद्वरागाम॥ अमोचिचंचपुटमोनमुद्रावि
हायसातेन विहस्य भूयः॥ १५९॥ इदं यदि द्वापतिपुत्रितत्वं पश्यामितन्तस्वविधेयमस्मित॥ त्वामुघ

राम
१९

कैलापपतातृपंचपंचेषुगौवाजनिजोत्रनेयं॥१००॥त्वद्वद्वुदेर्वहिरिदियाणांतस्योपवासव
तिनांतपोभिः॥त्वामद्यत्नद्वाऽमृततृप्तिभाजांस्वदेवभूयंचरितार्थमस्तु॥१०१॥तुल्यावयोर्मूर्तिर
भूतदीयादग्वापरंसास्यनताप्यतेपि॥इत्यस्यसूयनिवदेहतापंतस्यातनुस्त्वदिरहाद्विधत्ते॥१०२॥
॥त्विपिंहशाभित्तिविभूषणंत्वांतपःपिचत्तादरनिर्निमेषः॥चक्षुर्भनेरप्यितमात्मचक्षुरा
गंसधत्तेरक्तिंत्वयेव॥१०३॥यातुर्दृशात्तेरव्यमयीतृपस्यत्वामादरात्तदस्तनिमीलयास्ते
॥ममेदमित्यश्रुणिनेत्रवृत्तेःप्रीतेर्निमेषक्लिदयाविवादा॥१०४॥त्वंतृदृताभैर्मिवहिर्गतापिप्रा
णायितांतासिकयास्यगत्या॥नचित्रमाक्रामतितत्रचित्रमेतत्मतोयद्रवदेकदृति॥१०५॥अ
जस्रमाराहसिदूरदीर्घांसंकल्पसोपानततितदीयां॥स्वासान्मवर्षत्यधिकंपुनर्यद्यानातवत्त्व

क्रो ३

नैषः
३०

नमयतामवाप्य ॥ १०६ ॥ हतस्य यन्मंत्रयते रहस्त्वांत द्यक्तमामंत्रयते मुखं यतः ॥ तद्वै रिपुष्पापुत्रमित्रव
दुसख्योचितीसाकि मुतसुखस्य ॥ १०७ ॥ स्थितस्य रात्रावधिशप्यशप्यां मोहे मनस्तस्य निमज्जयती
॥ अलिंग्ययाचुं वतिक्रो वने सानिद्राधुना तत्त्वद्वतेङ्गनावा ॥ १०८ ॥ स्मरेण निस्तद्व्यवृथेव वारोर्त्ना
वण्यशेषां कशतामनायि ॥ अतद्गतामप्यपमाप्यमानः स्यद्धां न सार्द्धं विजहाति तेन ॥ १०९ ॥ त्वत्प्रापका
त्रस्यति नैतसोपित्वप्ये षदास्येपितत्तज्जते यतः ॥ स्मरेण वारो रतितद्व्यतीक्ष्णं त्वत्तः स्वभावोपिकि
यान्किमस्य ॥ ११० ॥ स्मारंज्वरं ह्येवमपत्रपिप्प्लोः सिद्धागदं कांचयेचिकित्से ॥ निदानमौनादवि
शद्विशालासां कामिकीतस्य रुजे वलज्जा ॥ १११ ॥ विभेतिरुष्टासि किलेत्यकस्मात्सत्त्वां किला
पेति हसत्यकाण्डे ॥ यातीमिव त्वामनुयात्य हे तोरुक्तस्त्वये वप्रतिवक्ति मोक्षम् ॥ ११२ ॥ भवद्विपो

६३ १२

राम
३०

गा छि दुर्गतिवारयमस्वसुर्मज्जति निशरणायः॥ मूर्च्छामपदीपमहांध्यपंकेहाहामही भृङ्गकुंजरोयम॥ ११३
 ॥ सव्यापसव्यत्यजनाद्विरुक्तैः पंचेषु वारोः पृथगर्जितासु॥ दशासु शेषः खलु तदृशायातयातमः पुष्पतु
 कोरकेणा॥ ११४॥ त्वयि स्मराधेः सततास्मितेन प्रस्थापितो भूमिभृतास्मितेन॥ आगत्य भूतः स फलो भव
 त्याभावप्रतीत्या गुणा लोभवत्याः॥ ११५॥ धन्यासि वैदभिर्गुरोरुदारैर्यया समाकृष्यत नैषधोपि॥ इ
 तः स्तुतिः कारवत्तु चन्द्रिकाया यदद्विमपुत्ररत्नी करोति॥ ११६॥ नत्नेन भायाः शशिनानि शेवत्त
 या सभाया निशया शशीव॥ पुनः पुनस्तद्युगयुगविधाता योग्यामुपास्ते नु युवां पुपुहुः॥ ११७॥ स्तनद्व
 ये तत्त्विरंतवैवष्ट्यो यदि प्राप्स्यति तैषधस्य॥ अनल्पवैदग्या विवर्द्धनीनां पत्रावलीनां नचना
 समाप्तिं॥ ११८॥ एकः सुधांशुर्न कथंचन स्यात्तृप्तिरुपस्त्वन्नयतयस्य॥ त्वल्लोचना सेचनकस्तद

नैष
३१

स्तुनत्तास्यशीतद्युतिसद्वितीयः॥११९॥ अहोतपःकल्पतरुर्नलीयस्त्वत्यागिजायस्फुरदंकुरश्रीः॥ त्वद्
युगंयस्यखलुद्विपत्रीतवाधरोरज्यतियत्कल्लवः॥१२०॥ यस्तेनवःपल्लवितःकराभ्यांस्मितेनयःकोरकिं
नस्तवास्ते॥ अद्भुमदिम्नातवयुष्यितोयःस्तनश्रियायःफलितस्तवैव॥१२१॥ युग्मम्॥ कांसीकृतासी
तवस्तुमराडलीदोःसंसक्तरस्मिप्रकरास्मरेण॥ तुलाचनाराचलतानिजैवमिथेतुरागस्यसमीकृतौवां॥
॥१२२॥ सत्त्वश्रुतस्वेदमधूत्यसादेतत्यागिपक्षेमदनोत्सवेषु॥ लगतोत्थितास्त्वत्कुचपत्रत्नेरवास्त्वन्नि
र्गतास्तप्रविशंतुभूयः॥१२३॥ वंधाद्यनानारतमल्लयुद्धप्रमोदितैःकेलिवनेमरुद्भिः॥ प्रसूनवृष्टिपु
नरुक्तमुक्तांप्रतीकृतंभैमिपुवांयुवानौ॥१२४॥ अत्योत्पसंगमवशादधुनाविभातांतस्यापितेयिम
नसीविकसद्वित्तासे॥ खड्गपुनर्मतसिजस्यतनुप्रहृत्तमादाविवद्व्यगुवकृत्यरमाणुयुग्मम्॥१२५॥

यं४

११

३१

राजहंसोत्पत्तिश्चेकादं वःकलहंसकोरिति विश्वः ३

मृजोलकं ३

खये २

हारभेदादि
रागुल्लुगुल्लुगु
स्तनाइत्यमरः

क

कामः कौमुदवापदुर्जयमसुंजेतुं तृपत्वां धनुर्वल्ली मधुरा वंशजामधिगुणा मासाद्यमाद्यतसौ ॥ ग्रीवा
लं कृतिपट्टसूत्रतया एषे किं यत्नं च पाभाजि सुकमरेषु वैविविन्नसत्सिंदूरसौंदर्यया ॥ ११६ ॥ त्व
दुक्कावलिमौक्तिकातिगुल्लिकास्तं जहंसं विभो वैभ्यं विद्धिमनो भुवः स्वमपितां मंजुं धनुर्मज्जरीम
॥ यत्नित्यां कतिवासत्नात्तिततमज्या भुज्यमानं त्वसन्नामी मध्यवित्ता वित्ता समविद्धं रोमा लिरात्नं
वते ॥ ११७ ॥ पुष्पेषु श्विकुरेषु तेशाचयं स्वमात्नमूत्ते धनूरो देवकुवितज्जितस्तनुमनुभ्राष्ट्रचपश्चि
ह्रिपे ॥ तिर्विद्या अथ दाप्रमंसवितनुस्त्वांतज्जयाया धुनापत्रात्तिस्त्वदुरोजशैलनिलयातत्यरा
शात्तायते ॥ ११८ ॥ इत्यात्नपत्यथपतत्रिशितत्रभैमी सख्यश्चिरात्तदनुसंधिपराः समीपुः ॥ शर्मास्तु
ते विस्मजमामिति सोपुदीर्यवेगाज्जगामतिषथाधिपरा जघानीम ॥ ११९ ॥ चेतोजन्मशरप्रसूतम

नेषः
३१

धुमिर्व्यामिश्रतो^{मा}श्रयत्प्रेयोदूतपतङ्गपुंगवगवीहैयंगवीनंरमात्॥ स्वादंस्वादमसीममिष्टमुरभिप्राप्तापित
श्विनसातापंप्रापनितात्तमत्तरनुत्नामानर्हमूर्ध्नामपि॥१३०॥ तस्यादृशोर्वियतिबंधुमनुव्रजन्त्यास्तं
वाष्पवारितं विरादवधीवभूव॥ पार्श्वेपिधिप्रचक्षुषेयदनेतदृष्टेरादपिव्यवदधेनतुचिन्न
दृष्टेः॥१३१॥ अस्तित्वंकार्यमिद्वेः स्फुटमथ कथयत्यक्षपोः कंयमेदैराख्यातुं वृत्तमेतन्निषधनराप
तोसर्वमेकः प्रतस्थे॥ कात्तारेनिर्गतासिप्रियसखिपदवीविस्मृताकिन्तुमुग्धेमारीदीरेहिणामेत्यु
पल्लववचसोतिन्युरेतांवयस्याः॥१३२॥ सरसिन्धुपमपश्यद्यत्रततीरभाजः स्मरतरत्नमशोकानो
कहस्योपमूलम॥ किशलयदत्ततल्पमृतायितं प्रापतंसज्वलत्तदसमशरेषुस्यद्विपुष्पद्विमौलेः
॥१३३॥ परवतिदमयति त्वां न किंचिद्वदामिदुतमुपतमकिं मामाहसाशंसहंस॥॥ इतिवद

राम
३२

तितलेऽसौतच्छशं सोपनमः प्रियमतुसुकुतां हि स्थस्य हाया विलं वः ॥ ३४ ॥ कथितमपि नरेन्द्रः संशयामास
हंसं किमिति किमिति पृच्छन् भाषितं स प्रियायाः ॥ अधिगतमथ सांज्ञातं दमाधीकमतः स्वयमपिशतकृत्व
स्तत्रथान्वाचचक्रे ॥ १३५ ॥ ॥ श्रीहर्षकवि राजराजिमुकुटाक्षंकारहीः सुतं श्रीहीरः सुषुवेजितेन्द्रिय
चयं मामल्लदेवीचयं ॥ तार्तीयकतयामितोयमगमत्तस्य प्रबंधे महाकाव्ये चारुणितेष्वधीयचरिते सगौति
सगौज्वलः ॥ समाप्नोयन्तृतीयः सर्गः ॥ ॥ श्रीविश्वेश्वरो विजयते तशम ॥ अथ तत्तस्य गुणगुणमात्मभूः सु
रमितस्य यशः कुसुमं धनुः ॥ श्रुतिपथोपगतसुमतस्तया तमिषु माशु विधाय जिगायता ॥ १ ॥ यदतनुज्वरभा
क्ततुते स्म सा प्रियकथा सरसीरसमज्जनम् ॥ सपदितस्य चिरात्तरतापि नीपरिणातिर्विषमा समपद्यत ॥ १ ॥
ध्रुवमधीतवती यमधीरतां दयितदूतपतद्गतवेगतः ॥ स्थिति विरोधकरी द्युकोदरी तदुदितः सहियो

नेषः
३३

यदततरः॥३॥ अतितमोसमपादिजडाशयंस्मितलवस्मरगोपितदाननं॥ अजनिपंगुरपांगतिजोगराभ्र
मिकगोपितदीक्षणावजतः॥४॥ किमुतदत्तरुभौमिषजोदिवःस्मरतत्त्वोविशतःस्मविगाहितुं॥ तदभि
केनचिकिसितुमायुतांमरवमुजामधिपेततियोजितौ॥५॥ कुसुमवापजतापसमाकुलं कमलंसेद्व्य
ततत्सुरवं॥ अहरहर्वहदभ्यधिकाधिकांरविरुचिग्लपितस्यविधोर्विधाम्॥६॥ तरुणातातराणिधु
तितिर्मितद्रुटिमतकुचकुंभमुगंतदा॥ अतलसंगतितायमुपेतुनो कुसुमवापकुलालविलासजं॥७॥
अधृतपद्विरहोष्मशिमज्जितंमतमिजेततदूरुपुगंतदा॥ स्पृशतितत्कदनं कदलीतरुर्पदिमरुज्यत्
दूषरदूषितः॥८॥ स्मरशराहतिनिर्मितसंज्वरंकरुपुगंहसतिस्मदमस्वसुः॥ अतपिधातपतत्तपता
तपंतपतिपीतसरःसरासीरुहं॥९॥ मदततापभरेणविदीर्यतोपदुदपातिहृदादमतस्वसुः॥१०॥

कोमल

राम

३३

विडपीतकुचद्वयं चरणमपराधमथात्प्रतिवध्वती ॥ १० ॥ निविशते पदि शूकशिखापदे सज्जिता
 कियती मिव नवया ॥ मृदुतनोर्वितनो तु कथं नता मयनि मृदुनि विश्यत् दृष्टिस्थितः ॥ ११ ॥ मनसि सत
 मिव प्रियमीक्षितुं नयनयोः स्पृहया तत्र रूपे तयोः ॥ ग्रहाणां शक्तिरभूदिदमीययोरपि न सन्तु खवासुति
 वसुति ॥ १२ ॥ त्वदिदमस्वसुरश्रुतं प्रतिफलद्विहा तमुखा नतेः ॥ त्वदयभाजमरांतं वुं वितुं न
 त् सुपेत्य किं लागमितं मुखम् ॥ १३ ॥ सुहृदमग्निमुदं च यितुं स्मरं मनसि गंधवहेन मृगी दृशः ॥ अक
 स्तिनिःश्वसितेन विनिर्गमानुमिततिहुतवेशनमायिता ॥ १४ ॥ विरहपांडिमरागतमोमखी श
 शितिमतनिजपीतिमवर्गीकैः ॥ दशदिशः खलु तद्गकल्पयन्ति पिकरीनत्वरूपकचित्रिताः ॥
 ॥ १५ ॥ स्मरकृतां त्वदयस्य मुहुर्दृशां बहु वदन्ति वति श्वसितानि त्तः ॥ व्यधितवसि संकंपमदः श्रि

नेषः
३४

ते च सति कः सति नाश्रयवाधते ॥ १६ ॥ कायदातनलोचननामभिः शतदलैः सुततोर्विरहज्वरो ॥ रविमहो
बहुपीतवरं चिरादतिशतापमिषा दुदसृज्यत ॥ १७ ॥ उदयति स्मतदुतमालिभिर्धरणिभूद्रुवितत्रवि
मृध्यत ॥ अनुमितोपि च वाष्पनिरीकृणा ह्युमिचचारततापकरोतलैः ॥ त्वदिविदर्भभुवः प्रहार
शरैरतिपतिर्निषधाधियतेः कृते ॥ कृततदन्तरगच्चदृढव्यथः फलदतीतिरमूर्कदलं खलु ॥ १८ ॥
विधुरमानितया यदि भानुमात्कथमहो सतुतद्दयंतथा ॥ अपि वियोगभगस्फुटं स्फुटीकृतदृष्टत्वम
जिज्वलशुभिः ॥ १९ ॥ त्वदन्तसरोरुहयातया क्वसद्वर्गस्तु वियोगतिमग्नया ॥ प्रियधनुः परिरम्य त्वदा
रतिः किमनुमर्त्तुमशेतचित्तार्चिषः ॥ २० ॥ अतलभावमिषं स्वनिवासितो न विरहस्य हस्यमबुध्यत
॥ प्रशमनापविधाय तृणात्यस्तु च त्वनितितत्रयदुःखितुमेहत ॥ २१ ॥ प्रकृतिरेतुगुणः स न यो धितां क

दं

दय

राम
३४

यमिमांस्तदयंमृदुनामयत्॥तदिसुभिःकुसुमैरपिदुच्यतां सुविदृतं विबुधेन मनोभुवौ॥१३॥रिपुतश
भवतादविनिर्यतीविधुरुचिर्हजात्तविल्लैर्नुतां॥इतरथात्मनिवारणाशंकयाज्जलपितुं विशवेषा
विशत्॥१४॥तद्विद्विदर्मभुवोश्रुभृतिस्फुटं वितमदास्यतयाप्रतिविंवितं॥सुखदृगोष्टमरोपिमनो
भुवातदुपमाकुसुमान्यखिलाःशराः॥१५॥विरहपांडुकपोत्ततलेविंवितं॥सुखदृगोष्टमरोपिम
नोभुवातदुपमाकु॥विधुर्व्यधितभीमभुवःप्रतिविंवितः॥अतुपल्लव्यसितांशुतयासुखंनिजसाखं
सुखमंकमृगार्पणात्॥१६॥विरहतापित्तिचंदनपांशुभिर्वपुषसापितपांडिममंडता॥विषधरा
भविष्माभरणादधेरतिपतिप्रतिशंभुविभीषिकाम्॥१७॥वितिहितंपरितापित्तिचंदनं तद्वितया
धृतबुद्बुदमाबभौ॥उपतमत्सु तद्वद्वदयेशयंविधुरिवांकगतोदुपरिग्रहः॥१८॥स्मरदुता

ध

ति

नेषः
३५

५४

शतदीपितयातयाबहुमुहः सरसं सरसीरुहं ॥ अयितुमर्ह्यपथे कृतमंतराश्वसितनिर्मितमर्मरमुक्तितां ॥ १७ ॥
 ॥ प्रियकरग्रहमेवमवाप्यतिस्तनयुगंतवताम्यतिकित्विति ॥ जादतुर्निहितेहृदितीरजेदवयुक्कुड्र
 तनेनपुस्तनी म ॥ ३० ॥ त्वदितरोनहृदापिमपाधृतः पतिरितीवनत्तहृदयेशयम् ॥ स्मरहविर्भुजि
 बोधयतिस्मसाधिरहपादुतयानिशुद्धतां ॥ ३१ ॥ निरहतपतदंगनिवेशिताकमलितनीतिमिषहृत्तमु
 ष्टिभिः ॥ किमपनेतुमचेष्टतकिंपरमवितुमैहततहृदयं ॥ ३२ ॥ इयमनंगशरावलिपन्नगकृतविसारि
 वियोगविषावशा ॥ शशिकलेवखरांशु कगर्दिताकरुणानीरनिधौनिदधौतकं ॥ ३३ ॥ ज्वलन्तिम
 न्मथवेदनपातिजेहृदितयाईमृणाललताप्यिता ॥ स्वजयितोस्त्रपयामविद्यस्ययोर्मलितिताममजद्रु
 जयोर्भ्रशम् ॥ ३४ ॥ पिकरुतिश्रुतिकंपितिशेवत्तहृदितयानिहितंविचलद्वभौ ॥ सतततद्रुतहृदौ

द्वितीयः

राम
३५

यकेतुनाहतमिवस्यतनूच्चनवर्षिरा॥३५॥नखलुमोहवशेनतदानंततत्तमनःशशिकात्तमवोधित
 त॥इतरथाशशितोभ्युदयेततःकथंमुखवदश्रुमयंपयः॥३६॥रतिपतेर्विजयास्त्रमिषुर्यथाजयतिभी
 मसुतापितथेवसा॥स्वविशिखातिवपंचतयाततो नित्यतमेहतयोजयितुंसताम॥३७॥शशिमयंदह
 नास्त्रमुदित्वरंमनसिजस्यविमृष्यवियोगिनी॥भ्रष्टितिवारुणमश्रुमिषादसौतदुचितं प्रतिशस्त्र
 मुपाददे॥३८॥अतनुनातवमंबुदमांबुदंसुतनुरस्त्रमुदस्तमवेक्ष्यसा॥उचितमायतनिश्वसितक
 लाच्छुसनमस्त्रममुंचदमुंप्रति॥३९॥रतिपतिप्रहितातिलहेतिताप्रतियतीसुदतीमलपातिले
 ॥तदुरुतापमयात्तमृणालिका मयमियंभुजगास्त्रमिवादित॥४०॥त्यविततद्दृदिशल्पमिव द्वयं
 विरहितांचतथापिचजीवितं॥किमथतत्रतिहत्पनिघातवानरतिपतिःस्तनवित्त्वयुगेततत्॥४१॥

नैषः
३६

अतिशयव्ययतामदनेन तं निखिलपुष्पमयस्वश रव्ययात ॥ स्फुटमकारिफलान्यपि मुंचतातदुरसि
स्रतताल्लयुगार्पणा ॥ ४१ ॥ अथ मुहुर्वहुतिदिनचन्द्रपास्तुतविधुंतुदयाचतया मुहुः ॥ पतितपास
रतापमयेगदेतिजगदेशुविमिश्रमुखामखी ॥ ४३ ॥ नरसुरा जमुवामिवयावताभवतियस्ययुगंय
दनेहसा ॥ विरहिणामपितद्रतवद्युवक्षरामितंतकथंगशितागमे ॥ ४४ ॥ जनुरधत्तसतीस्मरतापिता
हिमवतोतनुतन्महिमादृता ॥ सतिभालतलेतिरचितः सतीविरहएवहरस्यतलोचनं ॥ ४५ ॥ दह
नजानएषुद्देवयुव्यथाविरहजेवएषुर्यदिनेदृशम् ॥ दहनमाशुविशंतिकथंस्त्रियः प्रियमपासुमुपा
सितुमुद्गः ॥ ४६ ॥ त्वदितुठंतिकलानितगममूर्धिरहणीवधपंककलंकिताः ॥ कुमुदसरव्यकु
तस्तुवहिताः सखिविलोकयदुर्विनयंविधोः ॥ ४७ ॥ आयिविधुंपरिष्टकगुरोः कुतः स्फुटमशिक्षतदाहव

कु

राम
३६

दान्यता ॥ ग्लपितशंभुगलाद्गरलात्त्वया किमुदधौ जडवावडवानन्नात् ॥ ४८ ॥ अयमयोगिवधूवधपा
 तके भूमिप्रवापदिवः खलुपात्यते ॥ शित्तिनिशादृषदिस्फुटदुत्पतत्कागागणाधिकतरकितावनः ॥
 ॥ ४९ ॥ त्वमभिधेहि विधुंसविमद्गिरा किमिदमीदृगधि कियते त्वया ॥ तगशितं पदि जन्मपयो
 निधो हरशिरः स्थितिभूरपि विस्मृता ॥ ५० ॥ निपततापितमंदरभूभृता त्वमुदधौ शशब्दांकृत
 चूर्णितः ॥ अपि मुनेर्जगद्विषिजीर्णतां वत गतोऽस्मिन् पीतपयोनिधेः ॥ ५१ ॥ किं मुनिर्ग्लपितैर्ज
 डमन्यसे मपिति मज्जतु भीमसुतामतः ॥ मम किल श्रुतिमाह तदर्थि कांतलमुखे नृपरां विबुधैः
 स्मरः ॥ ५२ ॥ मुखारपस्वयशोतवडिं डिमं जलधेः कुलमुज्ज्वलयाधुना ॥ अपि गृहाणा वधूवधपा
 तके हरिगाला कृन्मुञ्च कदर्थतां ॥ ५३ ॥ निशिशिभजकेतवभातुतासतिभास्वतितापपपाप

नेषः
३७

मो॥ अहमहमवलो कयितास्मि ते पुनरहमिति त्वुतदव्यतां॥ ५४॥ शशकलंक भयंकरमादृशां
ज्यलसियन्ति शिभर्तपतिं श्रितः॥ तदमृतस्य तवेदशभूतताडुत करीपरमूर्द्धविधूननी॥ ५५॥ अत्र
रापूरतमालदत्तां कुरं शशिकुंगमुखे सखिनिक्षिप॥ किमपितुं दित्तितः स्यायत्पमुंसयदि
तेन तदुक्कुसिमिक्कां॥ ५६॥ असमये मतिरुत्तिष्ठति ध्रुवं करगते वगताय दिपंकुहः॥ पुनरुपेति
तिरुध्यति वास्यते सखिमुखेन विधोः पुनरीत्यते॥ ५७॥ अयिममैष चकोर शिशुर्मुनेर्व्रजति सिंधु
पिवस्य न शिष्यतां॥ अशितुमखिमधीतवतोस्य वा शशिकराः पिवतः कति शीकृणः॥ ५८॥ कुरु
करे गुरुमेकमयो वनं वहिरितो मुकुं च कुरुष्वमे॥ विशति कुरुतत्र यदेव विधुस्तदा सारवि
सुखादहितं जहितं दुतं॥ ५९॥ उदर एव धृतः किमु दन्वता न विषमो वडवानलवदिधुः॥ विष

राम
३७

बहुभुजितमप्यमुनातसः स्मरहरः किमसुं बुभुजे विभु ॥ ६० ॥ असितमेकसुराशितमप्यभूत्तपुनरेष वि
 धुर्विशदं विषं ॥ अपि निपीयसुरैर्जनितकृपं स्वयमुदेति पुनर्नवमार्गवम ॥ ६१ ॥ विरहिवर्गा यथ
 व्यसनाकुलं कल्पपापमशेषकलं विधुं ॥ सुरनिपीतमुधा कमपापकं ग्रहविदो विपरीतकथाः
 कथम ॥ ६२ ॥ विरहिभिर्वहुमानमवापियः सवहुलः खलुपक्ष इहाजनि ॥ तदमितिः सकले
 रपियत्रैर्व्यरचिसाचतिथिः किममीकृता ॥ ६३ ॥ स्वरिपुती क्लृप्तुं शनविधमात्किमुविधुं ग्रस
 ते सविधुं तुदः ॥ निपतितं वदने कथमत्यथा वल्लिकरं भनिभंति जमुभक्ति ॥ ६४ ॥ वदतगर्भ
 गतं नतिजं कृयाशशितमुष्मतिरादुरसंशयम् ॥ अशितएव गलत्ययमत्ययं सखिविना गल
 तालविलाधना ॥ ६५ ॥ अजुष्टशः कथयंति पुराविदो मधुमिदं किन्नरादुशिरश्चिदं ॥ वि

नैषः
३८

रहिमूर्द्धभिदंतिगदंतिवृक्षनुशशीयदितज्जटानलः॥६६॥स्मरसखोरुचिभिःस्मरवैरिणा
मखमृगस्ययथादलितंशिरः॥सपदिसंदधतुर्भिषजौदिवःसखितथातमसोपिकरोतुकः॥६७॥
नलविमलकितस्यरगोरियोर्मिलितिकितकबंधगलेनया॥मृतिमियाभृशमुत्पततस्तमोयहशि
रस्तदमृगदृढबंधनं॥६८॥सखिजगंपरिपृच्छतमःशिरःमर्मसौदधतापिकबंधतां॥मगधराजव
पुर्दलपुगमवत्किमितिनव्यतिसीव्यतिकेतुता॥६९॥बदविधुनुदमात्तिमदीरितैस्त्यजसि
किंद्विजराजधियारिपुं॥किमुदिवंपुनरेतिपदीदृशःपतितएषतिषेव्यहिवारुणीम॥७०॥द
हतिकंदमपंखलुतेनकिंगरुडवद्विजवासनयोक्तितः॥प्रहृतिरस्यविधुनुददाहिका
मपितिगगसिकावदविप्रता॥७१॥सकलयाकलयाकिल्लदंष्ट्रयासमवधायप्रमायविति

राम
३८

मितिः॥ विरहिणीगणचर्वणसाधनं विधुरतो द्विजराज इति श्रुतिः॥ ७१॥ स्मरमुखं हरनैत्रदुताश
नाज्ज्वलदिदं विधिना च कृषे विधुः॥ बहुविधेन वियोगिवशागमाशशमिषादयकात्तिकया द्वि
तः॥ ७२॥ द्विजपतिग्रसनाहितपातकप्रभवकुष्ठमितीकृतविग्रहः॥ विरहिणीवदने नु जिघत्सया
स्फुरतिगदुरयं न निशाकरः॥ ७३॥ इति विधोर्वि विधोक्तिविगर्हणं व्यवहितस्य दृष्टेति विमृष्य सा
॥ अतितरांदधती विरहज्वरं हृदयभाजमुपात्तभतस्मरमा॥ ७४॥ हृदयमाश्रयसे यदि मामकं ज्व
लनयसीत्यमनंगतदेव किं॥ स्वयमपि क्षणदग्धनिजेधनः क्व भवितासि हताशदुताशवत॥ ७५॥
पुरभिदागमितस्त्वमदृश्यतां त्रिनयनत्वपरिप्लुतिशंकया॥ स्मरनिरेष्यते कस्य चनापिनत्वपि कि
महिगतेन यतैस्त्रिभिः॥ ७६॥ सहचरो सिरतेरिति विश्रुतिस्त्वयि वसत्यपि मे न रतिः कुतः॥ अथ न

तैषः

३५

प३

स्व४

संप्रतिसंगतिरस्ति वामतु मृता न भवंतमिपंकित्वा ॥ ७७ ॥ रतिवियुक्तमनात्मपरश किं स्वमपि मामिव तापितवा
नसि ॥ कथमतापभृतस्तव संगमादितरथा हृदयं मम स्थिते ॥ ७८ ॥ अतुममारतमार कथंनुसारतिरतिप्रथि
तापितिव्रता ॥ इयदताथ वधू वधपातकी दयितया पितयासि किमुक्ति तैः सुगत एव विजित्य जिते दि
पत्त्वदुरुकीर्ति ततुं यदता शयत ॥ तव तन्मम वशिष्टवती ततस मिति भूतमयी महरद्वः ॥ ७९ ॥ फल
मलभ्यत यत्कुसुमे स्त्रिया विषमते च मतङ्ग विगट ह्नुता ॥ अहह नीरवा प्रभया ततो तकु सुमेरपि विग्र
हमिच्छति ॥ ८० ॥ अपि धयन्ति त राम वत्सुधां त्रितयनात्कथमापि यतां दशासु ॥ भगारते रघरस्य
सादरा दमृतमापृच्छाः खलुतापि वः ॥ ८१ ॥ भुवत मोहन जेत किमेन सातव परेतव मूवपि शावता
॥ यदधुना विरहाधि मली मसामभिभवः न्मम मिसर मदिधां ॥ ८२ ॥ वत ददासित मृत्युमपि म

ति४

राम
३५

रसवन्नतितेहपपातधनुस्करात्॥ अथमृतोसिमृतेनचमुच्यतेन किलमुष्टिरुरीकृतवंधनः॥ ८४॥ दृष्टुप
हत्यपमृत्युविरूपिताःशमयतेपरनिर्जरसेविता॥ अतिशयांधवपुःकृतिपाराजुताःस्मरभवतिभवत्तसु
पासितुः॥ ८५॥ स्मरन्तुशंसतमस्त्वमतोविधिःसुमनसःकृतवान्भवदायुधं॥ यदिधतुर्दृष्टमाशुगमायसंतवस
जेत्प्रलयंत्रिजगद्वजेत्॥ ८६॥ स्मररिपोरिवशेषशिखीपुगंदहतुतेजगतामपिमात्रयं॥ इतिविधित्वदि
षूक्तुसुमानिकिमधुभिरत्तरसिंचदनिर्हतः॥ ८७॥ विधिरतंशममेद्यमवेक्ष्यतेजनमतःखलुत्नक्षमक
ल्पयत्॥ अपिसवज्जमदास्यतचेत्तदात्वदिषुभिर्यदलिष्यदसावपि॥ ८८॥ अपिविधिःकुसुमानित
वाशुगात्स्मरविधायननिर्हृतिमाप्नुवान॥ अदितपंचहितेसतियम्यतांस्तदपितैर्वृतजर्जरिजगत्॥ ८९॥
॥ उपहरंतिनकस्यसुपर्वणाःसुमनसःकतिपंचसुरदुमाः॥ तवतुहीनतयाएथगेकिंकांविगियतापिनतेऽ

तं

नैषः
४०

गविगर्हणा॥१०॥कुसुममप्यतिदुर्नयकारिते किमुवितीर्यधनुर्विधिरग्रहीत॥किमकृतैषतवैकतदास्पदेह
यमभूदधुनाहितस्तमुवो॥११॥षडृतवःकृपयास्वकमेककंकुसुममक्रमनंदितनंदनाः॥ददतियद्रवतेकु
रुतेभवात्धनुरिवैकमिषूतिवपंचतैः॥१२॥यदतनुस्त्वमिदंजगतेहितंक्षसमुनिस्रवयःसहतेहतीः॥वि
शिषमाश्रवणापरिपूर्यचेदविचलद्भुज मुञ्जितुमीशिषे॥१३॥सहतयास्मरमस्मरुदित्यभूःपशुपतिप्र
तिपामिषुमग्रहीः॥ध्रुवमभूदधुनावीततोःशस्त्रवपिकस्वरसंपंचमः॥१४॥स्मरसमदुरितैरफल्नी
कृतोभगवतोपिभवद्दहनश्रमः॥सुरहितायद्रुतात्मतनुःपुनर्नतुजनुर्द्विवितरक्षामापेय॥१५॥
विरहिणोविमुखस्यविधूदयेशमतदिक्यवनःसनदक्षिणाः॥सुमनसोतमयन्नदतोधनुस्तवतुवाडु
रसौपदिदक्षिणाः॥१६॥किमुभवत्तमुमापतिनेककंमदमुदाधमयोगिजनान्त कं॥यदजपत्त

राम
४०

एव न गीयते समावा न्म दनां धक मृत्युजित् ॥ १७७ ॥ त्वमिव कोपि पराप कृतौ कृती न ददृशे न व म न्म थ शु
श्रुवे ॥ स्वमद हो दहना ज्वलन्ता त्मना ज्वलन् पितुं परि रभ्यज गंतियः ॥ १७८ ॥ त्वमुचितं तयता र्चि विशं भु
ना भुवन शात्तिक होम हविः कृतः ॥ तव वयस्य मया मधुं मधुं हत वता हरिणा वत किं कृतो ॥ १७९ ॥ इति
कि पद्व च सैव भृशं प्रिया धर पिपा सुत दान न मा शुतत ॥ अज निपां शुल्ल म प्रिय वा ज्वलन्म दन शोष रा
वा रा हते रिव ॥ १८० ॥ प्रिय सरवीति वहे न स हा थ सा व्यर च य द्वि रमर्द्ध स म स्य पा ॥ हृदय मर्म शो म न्म थ सा
प कैः कृत तमा व दुभा धितु म कृमा ॥ १८१ ॥ अ क रुणा द व सूत शरा द सूत्स ह ज या प दि धी रत या त्मनः ॥
अ स व ए व म मा द्य वि रो धितः क थ म री न् स खि र क्षि तु मा त्य मा ॥ १८२ ॥ हि त गि रं न शृ णो धि कि मा अ वे प्र
स भ ष्य व जी वित मा त्म नः ॥ स खि हि ता य दि मे भ व सी दृ शी म द रि मि क्क सि य म म जी वितं ॥ १८३ ॥ अ मृत

नेषः
४१

दीधितिरेषविदर्भजेभजसिताप्रममुषकिमंशुभिः॥यदिसवंतिमृताःसखिचन्द्रिकाःशशभतःकृतदापति
प्यते॥१०४॥व्रजभृतिंत्यजभीतिमहेतुकामयमचराडमरीचिरुदंचति॥ज्वलयतिस्फुटमातपमुर्मुँरनु
भवंवचसासखितुंयसि॥१०५॥अपिशपेहृदयापतवैवतद्यदिविधोर्नरुचेरसिगोचरः॥रुचिफलंस
खिहृश्यतरुवर्यज्वलयतित्वचमुल्लसपत्यस्त॥१०६॥विधुविरोधितियेरमिधायिनीमपिनकिंपु
नरिहृसिकोकिस्ताम॥सखिकिमर्थगवेषणापागिरंकिरतिसेयमनर्थमयीमयि॥१०७॥हृदयएवत
वासिसवल्भस्तदपि किंदमयतिविषादसि॥हृदिपिरंतवहिःखलुवर्ततेसखियतस्ततरुवविष
द्यते॥१०८॥स्फुटतिहारमणौमदनोष्यणाहृदयमप्यतलंकृतमद्यते॥सखिहृतास्मितदायदिहृ
द्यपिप्रियतमःसममव्यवधापितः॥१०९॥इदमुदीर्यमुसूक्तदेवसामतसिमुर्क्तिमत्तपयावका

राम
४१

॥ एकसहस्रमवलंबवल्किदामतुपपत्तिमतीमपिदुःखितां ॥ १०१० ॥ अधितकापिमुखेसन्नित्सखी
 पधितकापिसरोजदलैस्तनौ ॥ व्यधितकापिहृदिव्यजनातिलन्यधितकापिहिंसुतनोस्तनौ ॥ १०११ ॥
 उपचचारचिरंमंदुशीतलैर्जलजजालमृगास्तजलादिभिः ॥ प्रियसखानिवहःसतथाक्रमादियमवा
 पयथास्तबुवेतनाम ॥ १०१२ ॥ अथकलेकलयश्वसितिस्फुटंचलतिपक्षचलेपरिभावय ॥ अथर
 कं पतमुन्नयमेतके किमपिजल्पतिकल्पततेष्टुणु ॥ १०१३ ॥ रचयचारुमतिस्तनयोर्द्वितिकल्पके
 शिनिकेश्यमसपतं ॥ अवगृहाणातरंगिशितेयोजेनमृगवितिशुश्रुबिरंगिरः ॥ १०१४ ॥ पुष्पम ॥ कल
 कलःसतदास्तिजनातनादुदलसद्विपुलस्वरितैरितैः ॥ यमधिगम्यसुतालयमीयिवानथतदरः
 सविदर्भपुरंदरः ॥ १०१५ ॥ कन्यातःपुरवाधनायपदधीकारान्नदोषान्नपद्वौमंत्रिप्रवरश्चतुल्यम

२५४

नैषः
४१

गदंकारश्चतावूचतुः॥ देवाकर्णाय सुश्रुतेतचरकस्योक्तेन जानेरिक्लं स्यादः स्यात्तलदं विना तदलनेतायस्य
कोऽपि क्लमः॥ ११६॥ ताभ्यामभूद्युगपदप्यसिधीयमातं मेदव्यपाकृतिमिथः प्रतिद्यातमेव॥ आत्रेतुतस्यप
पतुर्नपतेर्न किं विद्वेम्यामतिष्ठशतशंकितयाकुलस्य॥ ११७॥ इतविगमितविप्रयोगचिह्नमपिततपां
नपतिः पदप्रणामां॥ अकल्यदसमाशुगाधिमगतां रुदितिपरायवेदिनोहि विज्ञाः॥ ११८॥ व्यतरदथ
पिताशिषंसुतायेततशिरसेसहसोन्नमप्यमोर्लि॥ दयितममिमतं स्वयं वरेत्वं गुणमयमाप्नुहि वासरे
कियद्विः॥ ११९॥ तदनु सतनुजासखी रवादीतु हितः तौ गत एव हीदृशीतां॥ कुसुममपिशराय
तेशरीरेतदुचितमाचरतोपचारमस्याः॥ १२०॥ कतिपयदिवसैर्वयस्ययावः स्वयमभिलष्यवरिष्य
तेवरीयानां॥ कश्चिमशमतपानयातदासुरुचिरुचितायमवद्विधाविधाभिः॥ १२१॥ एवमयद्वदतान्

राम
४१

पेगाततयाताएकिलज्जास्यदंयन्मोहःस्मरभूरकल्पिवपुषःपाण्डुत्वतापादिभिः॥यद्वाशीःकपटादवादि
सदृशीस्यात्तत्रयासांत्वनातन्मत्वास्निजनोमनोच्चिमतनोदानंदमंदाक्षयोः॥११॥श्रीहर्षकविराज
राजिमुकुटात्तंकारहीरःसुतंश्रीहीरःसुषुवेजितेन्द्रियचयंमामल्लदेवीचयं॥तुर्यःस्थेयंविचारणाप्रक
रणाभ्रातर्पयंतन्महाकाव्येचारुणितैषधीयचरितेसर्गोतिसर्गोज्ज्वलः॥॥श्री॥समाप्नोयंतुरी
यःसर्गः॥श्रीरस्तु॥यावदागमयतेपनरेद्वात्सस्वयंवरमहायमहीतुः॥तावदेवअधिरिन्दुदिदृक्
नारदस्त्रिदशधाप्रजगाम॥१॥नात्रचित्रप्रतुतंप्रययोयत्यर्वतःसखस्तुतस्यसपक्षः॥नारदस्तुजग
तोगुरुर्द्वैर्विस्मयायगगतंविस्तृतं॥१॥गच्छतापयिवितैवविमानंव्योमतेतमुनिनाविजगाहे
॥साधतेहितियमोत्यजनातांयोगिनांतुतपसाखिलसिद्धिः॥३॥खंडितेन्दुभुवनाद्यभिमानान्

नेषः
४३

लंघतेस्ममुनिरेषविमानान्॥ अर्थितोप्यतिथितामनुमेनेनैवतत्यतिमिरिंघिवितमेः॥४॥ तस्यतापनमिया
तपतःस्वतावदेवसमकोचयदर्चिः॥ यावदेवदिवसेनशशीघगतप्यतनतत्सहसैवा॥५॥ पर्यभूद्वितमशि
र्द्विजराजंयत्कौरहहतेनतदातम्॥ पर्यभूतवल्लुकौरद्विजराजःकर्मकःस्वकृतमत्रतभुंक्ते॥६॥ विष्ट
रंतदकुशास्त्रिभिरद्विष्याद्यमर्घ्यमथकच्छरुहाभिः॥ पद्मद्वंदमधुमिर्मधुपर्कस्वर्गसिंधुरदितातिथ
येस्मो॥७॥ सव्यतीत्यवियदंतरगाधंताकनायकनिकेतनमाप॥ संप्रतीर्यभवसिंधुमतादिब्रह्मशर्मभर
चारुयतीव॥८॥ अर्धेनामिरुचितोच्चतराभिश्चारुतंसदकृतातिथिमित्ः॥ यावदहंकरांकिलसाधो
ःप्रत्यवायधुतयेनगुणाय॥९॥ नामधेयसमतासरवमडेरद्विभिन्मुनिमथाडियतडाक॥ पर्वतोपिलभ
तांकथमर्धेनद्विजःसविबुधप्रभुत्वंमी॥१०॥ तदुजादतिवितीर्णसपर्याहोदुमानेपिविवेदमुत

राम
४३

नुः॥त्वःसहस्थितिसुशिक्षितयातानदानपारमितयेववदात्पान॥११॥मुद्रितान्यजतसंकथतःसत्ता
 रदेवत्तरिपुःसमवादीत॥आकरःस्वपरभूरिकथानांप्रायशोहिसुहृदोःसहवासः॥१२॥तंकथानुकथ
 नप्रसतायांरूमात्पतकोत्तुकितायां॥भूमेतांचिरमतागतिहेतुंज्ञातुमिच्छुरवदकृतमन्युः॥१३॥प्रा
 गिवप्रसुवतेनृपवंशाःकिंचसंप्रतितवीरकरीरान॥येपरप्रहरणैःपरिणामैर्विकृताःक्षितितलेतिपत
 त्ति॥१४॥पार्थिवंहिनिजमाजिषुवीरादूरमूर्द्धगमनस्यविरोधि॥गौरवाद्दपुरपास्यभजंतेमत्कृतामति
 शिगौरवञ्चद्वि॥१५॥सामिश्रापमिवतातिथयस्तेमांय दद्यभगवन्नुपयति॥तेनतश्चियमिमां बहु
 मन्त्येत्त्वोदरैकभृत्कार्यकदयो॥१६॥पूर्वपुरापविभवव्यय लब्धाः श्रीभराविषदण
 वविमृष्टाः॥पात्रपाणिकमत्नार्पणामेषांतास्तुशान्तिकविधिर्वि विदृष्टः॥१७॥तद्विमृज्यममस

नेषः
४४

पशिल्यस्फरीतमत्रविषयेसहसाद्यं॥भूतांभगवतःश्रुतिसारैरद्यवाग्निरवमर्षणान्नाग्निः॥१८॥
इत्सुदीर्घमद्यवाविनयर्द्धिवर्द्धयन्नवहितत्वमरेणा॥चक्रुषां दशशतीमतिमेषांतस्थिवान्मुत्तिमु
खेप्रणिधाय॥१९॥वीक्ष्यतस्यविनयेपरिपाकंपाकशासनपदं स्पृशतोपि॥तारदःप्रमदगह्वदयो
न्माविस्मितःस्मितपुरःसरमूचे॥२०॥भिक्षिताशतमखीसुहृन्तंयत्तत्परिअमविदःस्वविभूतो
॥तत्फलेवंपरंपदिहेलाक्लेशलब्धमधिकादरदंतु॥२१॥संपदस्तवगिरामपिदूरायन्नतामवि
नयंवितयंते॥अदधाति कइवेहनसाक्षादाहचेदनुभवधरमाप्तः॥२२॥श्रीभगवत्तिथिसात्क
रवाणिस्वोपभोगपरतातहितेति॥पश्यतोवहिरिवात्तरपीयंदृष्टिस्तृष्टिरधिकातंकापि॥२३॥
आःस्वभामधुरैरनुभावेस्तावकैरतितरातरत्नाःस्मः॥द्यांप्रशाधिगलितावधिकालंसाधुसा

व

व

राम
४४

युविजयस्वविडो ज४॥१४॥ संख्यविकृततनुस्ववदस्वक्कालिताखिलमिजा वृत्तवृत्तां॥ यत्त्विहा
 नुपगमः ऋणुगजांतज्जगद्युवमुदत्तमुदंतं॥१५॥ साभुवः किमपिरत्नमनर्घ्यभूषणं जयति तत्र
 कुमारी॥ भीमभूषततया दमयन्तीतामयामदनशस्त्रममोघं॥१६॥ संप्रति सुहृत्तमपूर्वाकापियो व
 नजवेतभवन्ती॥ आशिवं सुकृतसारभूते साक्कापि पूतिजते किल भावं॥१७॥ कथ्यते ततः कतमः
 स इति त्वं मां विवृणुमि किंच लोकोष्ठः॥ अर्द्धवर्त्मनिरुणास्मि तपेच्छां निर्गमेणातपरिष्मयेतां
 ॥१८॥ यत्पथावधिरणुः परमः सा योगिधीरपि न पश्यति यस्मात्॥ वात्सपानिजमतः परमाणोद्दी
 दरी शयहरी कृतमेतां॥१९॥ सा शरस्यकुसुमस्य शरव्यं सूचिता विरहवाचिभिरंगैः॥ तात चित्रम
 पि धातुरधत्तस्वस्वयं वरमहायसहायं॥२०॥ मत्तथा ययदथादितरो जां हूति दूत्य विधये विधि

अति

नेषः
४५

२४

राज्ञां॥तेनतत्परवशाःएथिवीशाःसंगरंगरमिवाकल्यंति॥३१॥येषुयेषुसरसादमयंतीभूषणेषुयद्वि
वापिगुणेषु॥तत्रतत्रकलगापिविशेषायःसहिक्रितिभृतांपुरुषार्थः॥३२॥शैशवव्ययदितावधि
तस्यापौवतोदधितिशजसमाजे॥आदरादहरहःकुसुमेषोरुल्लासमृगयामितिवेशः॥३३॥
इत्यमीवसुमतीकमितारःसादरास्त्वन्तिथीभवितुंत॥मीमभूस्वरभुवोरमित्तावेदूरमत्तरमहोत्तपती
नां॥३४॥तेनजाग्रदधृतिर्दिवमागांसंख्यमौख्यमतुसहृमनुत्वां॥यत्तद्विक्रितिभृतांनविलोके
तन्निमग्नमतसांभुविलोके॥३५॥वेदयद्यपितकोपिभवत्तंहतहंत्रकंरुगांविहगादि॥एष्यसे
तदपिपेतविवेकप्रोक्ततायविषयेरससेक॥३६॥एवमुक्तवतिदेवज्जषीन्डेडागभेदिमद्यवान
नमुञ्जा॥उत्तरोत्तरशुभोहिविभूतांकोपिमंजुलतमस्रमवादः॥३७॥कानुजेममतिजेदनुजाशे

राम
४५

जाग्रतिस्वशरगोरगाचर्वा॥ यद्भुजांकमुपधापजपांकंशर्मणास्वपिमिधीतविशंकः॥ ३८॥ विश्वरूपक
 लनाहुपपन्नंतस्यजैमिनिमुनित्वमुदीयो॥ विपहंमखभुजामसहिस्तुर्व्यर्थतामदशनिंसतिनाय॥ ३९॥
 ईदृशानिमुनयेवितयाद्विस्तस्थिवान्सवचनात्युत्तय॥ प्रांशुनिश्वसितपृष्ठचरीवाङ्कुरदस्यतिरिया
 पतिरोजाः॥ ४०॥ स्वारसातलभवाहवशंकीतिहृगोमिनवसन्त्वसुमत्यां॥ द्यागतस्यत्वेदिमेदुरुदकेः
 द्मातलद्वयमराजिवितर्कः॥ ४१॥ वीक्षितस्त्वमसिमामथगतुंतन्मन्त्रजगते तुमन्त्रुषाकिंभुवः
 परिहृष्टानविवोदुंतवतामुपगताविवदंते॥ ४२॥ इत्युदीर्यसययोमुनिरुन्वीस्वर्णतिंप्रतिनिवत्सवत्ते
 न॥ बारितोप्यनुजगामसपन्नंकिंयत्पिपदात्यपराणि॥ ४३॥ पर्वतेतपरिपीमगभीरंतारदीयमुदि
 तंप्रतिनेदे॥ स्वस्यकश्चिदपिपर्वतपक्षेदिनिस्वप्नमदर्शितपक्षः॥ ४४॥ पाणयेवत्तरिपोरथमे

नेषः
४६

मीशीतकोमलकरग्रहमर्हं॥मेषजंविश्विताशतिवासव्यापदासुपदिदेशरतीशः॥४५॥नाकलोकमि
षजोःस्ववमायापुष्पचापमपिबुं वतिसेव॥वेदितादृगमिषज्यदसौतद्वारसंकमितवैद्यकविद्युः॥४६
॥मातुषीमनुसरत्यथपत्न्योखर्वभावमनुत्तं व्यमद्योती॥खंडितं निजमस्तु चयदुष्टैर्मोनमातनसंशरुह
नत्या॥४७॥योमद्योतिदिवमुच्चरमासोरंभयामदितिमास्तमलंमि॥वर्ण एवसरवत्तूज्वलमस्या
ः शांतमांतरमभाषतभंग्या॥४८॥जीवितेनकृतमपरसांतत्प्राणमुक्तिरिहयुक्तिमतीतः॥इत्यनक
रमवाविद्यताव्यादीर्घनिश्वसितनिर्गमितेन॥४९॥साधुनःपततमेवमितःस्यादित्यभरायततिलो
त्तमयापि॥चामरस्यपततेनकराव्रातद्विलोत्तनचलद्भुजनाज्जात॥५०॥मेनकामनसितापमुदी
तंयत्पिधित्सरकरोदवहिन्या॥तत्स्फुटंनिजहृदःपुर्वपाकेपंकलिप्रिमसृजद्वहिरुत्था॥५१॥

राम
४६

उर्वशीगुणवशीकृतविश्वाततक्षरास्तिमितभावमिषेरा॥ शक्रसौहृदसमापनसीमस्तंभकार्यमपु
षद्वपुषेवा॥ ५१॥ कापिकामपिवभागाबुत्सुंश्रवतित्रिदशभर्तृकिंचित्॥ एषकश्यपस्तुताममि
गतापश्यकश्यपस्तुतःशतमन्युः॥ ५३॥ आप्लिमात्मस्तुभगत्वसगर्वाकापिश्रवतिमघोतिवभा
षे॥ वीक्ष्णोपिसब्रूणसिन्धुणांकिंयासितत्वमपिसार्थगुणेना॥ ५४॥ अन्वयुर्धुतिपयःपितृताया
स्तमुदायहरितांकमितारः॥ वर्त्मकर्षतुपुरःपरमेकस्तद्वतातुगतिकोरुपहाशःसंव्यसोरव्यकपः
नमहार्चः॥ ५५॥ प्रेषिताःपृथगथोदमयन्त्येचित्तचौर्यचतुरानिजदूत्यः॥ तेदुरुप्रतिवतेरुपहाशः
संव्यसोरव्यकपटेनतिगूढाः॥ ५६॥ चित्रमत्रविवुधैरपियतैःस्वर्विहायवतभूरनुससे॥ द्यौ
र्नकाचिदथवास्तिनिगूढासैवसाबलतियत्रहिचित्तं॥ ५७॥ शीघ्रंनृक्षितपथेरथवाहेर्नमिता

नेषः
४७॥

मुवममीसुरसाराः॥वक्तितोन्नमितकंधरबंधाःशुश्रुबुद्धनितमधनिदूरं॥५८॥किंबतस्यजलवेरथ
वैवंतैवसंशयितुमप्यलभत॥स्यंदनंपरमदूरमपश्यन्निश्चतश्रुतिसहोपनमत्ते॥५९॥सूतविश्रम
दकोत्तुकिभावंभाववोधवत्तुरत्तुरगाणां॥तत्रनेत्रजनुषःफलमेतेतैषधंबुबुधिरेविवुधेन्द्राः॥
६०॥वीक्ष्यतस्यवरुगास्तुरुगात्वंयद्वभारनिविडंजलभूयम्॥नौचितीजलपतेःकिमुसास्यप्राज्य
विस्मयरसस्तिमितस्य॥६१॥रूपमस्यविनिरूप्यतथातिम्लानिमापरविवंशवतंसः॥कीर्त्यतेय
दधुनापिसदेवःकाल्मशवसकलेनजनेन॥६२॥यंबभारदहनःखल्लुतापंतूपधेपभरमस्य
विमृश्या॥तत्रभूदतलताजनिकर्त्रीमातदप्यतल्लतेवतुहेतुः॥६३॥कामनीयकमयःकु
तकामंकाममक्षिमिरवेक्ष्यतदीयं॥कोशिकःस्वमखिलंपरिपश्यन्मत्यतेस्मखल्लुको

राम
४७

शिकमेव॥६४॥रामणीपकगुणाद्वयवादंमूर्त्तमुत्थितममुं परिभाष्य॥विस्मयायत्तदयानिवितेनु
स्तेनतेषु न स्वराः प्रवभूवुः॥६५॥प्रेयरूपकविशेषनिवेशैः संवदद्विरमराः श्रुतपूर्वैः॥एष एव स
नत्तः किमितीदं मंदं मंदमितरेतरमूचुः॥६६॥तेषु तद्विधवधूवरणाहं भूषणं सममयः सरथा
द्या॥तस्य कुंडिनपुरं प्रति सप्यं न भूयते व्यवसितानि शशंसुः॥६७॥धर्मराजसन्निवेशदुताशैः
प्राणातां श्रितममुं जगतस्तैः॥प्राप्य त्वष्टृ च त्वविस्मृततापैश्चेतसानिभृतमेतदचित्ति॥६८॥नैव
नः प्रियतमो भयथासौ यद्यमुं न हृणुते हृणुते वा॥एकतो हि धिगमूमगुणाज्ञामन्यतः कथमदः
प्रति त्वं भः॥६९॥मां वारिष्यति तदा यदि मत्तो वेदने यमि यदस्य म हत्वम्॥इदृशी च कथमा क
त्तपित्रीमद्विशेषमपरा नृपपुत्री॥७०॥नैष धेवतद्वत्तेदमयन्त्या ब्रीडितो न हि बहिर्भवितास्मि॥

तैषः
४८

त्वां गृहेपिवतितां कथमास्यंहीतिमीलित्वत्तु दर्शयिताहे॥७१॥ इत्यवेत्यमतसात्मविधेयं किंचन वि
बुधीबुबुधेन॥ ताकनायकमपास्यतमेकं सास्मपश्यति परस्परमास्यम्॥७२॥ किं विधेयम
धुनेति विमुषं स्वातु गान्तमवेद्यन्नुक्ताः॥ संशतिस्मकपटेपदुरुच्चैर्वचनं समभिलष्यत
त्तस्य॥७३॥ सर्वतः कुशलभागसिकच्चित्तं सतैषध इति प्रतिभातः॥ स्वासनाद्ध सुहृदत्त्वपि
रेखां वीरसेननृपतेरिव विद्मः॥७४॥ क्व प्रयास्यसितलेत्यल्लमुत्कायात्रयात्रशुभयाजनि
यन्तः॥ तत्रैव फलसत्वरपात्वंताध्वनोर्ध्वमिदमागमितः किम्॥७५॥ एषतेषध सदराडभृदे
षज्वालजालजटिलः सद्गताशः॥ यादसांसपतिरेषच शेषं शासितारमधिगच्छुराणां॥७६॥
अधि नो वयममीसमुपेमस्त्वां नत्तेति फलितार्थमवेहि॥ अथ नः करामपास्यचरेदं कुर्म

राम
४८

हेमवतिकार्यतिवेदं॥७७॥इदृशीगिरमुदीर्यविडो जाजोषमासतविशिष्यवभाषे॥तात्रचित्रमपिधाकु
 शत्तत्त्वेशेशवावधिगुरुगुरुरस्य॥७८॥अर्थितामहृषिताखिल्लरोमास्वन्तपःस्फुरकदंबकदंबं॥अर्च
 नार्थमिवतच्चरणातांसप्रणामकरणादुपनित्ये॥७९॥जीवितावधिवर्तीपकमात्रैरर्थमातमखिल्ले
 सत्त्वभेयत्॥अर्थितेपरिवृढायसुराणांकिंवित्तीर्यपरितुष्यत्वचेतः॥८०॥दुर्लभंदिगधिपैःकिममी
 मिस्तादृशंकथमहोमदधीनम्॥इदृशंमनसि कृत्यविरोधंनेषधेनसमशायिचिराय॥८१॥भ्रमाह
 त्ययः॥भीमजाचहृदिमेपरमास्तेजीवितादपिधनादपिगुर्वी॥तत्त्वमेवममसार्हतियस्याःषोडशीम
 पिकत्वांकिंल्लनोर्वी॥८२॥मीयतांकथमीप्सितमेषांदीयतांदुतमयाचितमेव॥तंधिगस्तुकलय
 न्नपिवांछामर्थिवागवसरंसहतेयः॥८३॥प्रापितेनचदुकाकुविडंवंलंभितेनबहुयाचतत्त्वज्जाम्॥

नैषः
४९

स्त

त
अर्थिनायदद्यमर्जतिदातां ननु पतिविलेव्यददानः॥ ४४॥ यत्प्रदेयमुपनीयवदात्तेर्दीयते सन्नित्तम
र्थिजनाय॥ सार्थतोक्तिविफलत्वविशंकात्रासमूर्हदपमृत्युचिकित्सा॥ ४५॥ अर्थिनेन तृणावदन
मात्रं किंतु जीवतमपि प्रतिपाद्यम्॥ एवमाह कुशवज्जलदायी इव्यदातविधिरुक्तिविदग्धः॥ ४६॥
॥ पंकसंकरविगर्हितमर्द्धहेतुश्रियः कमलमाश्रयणाय॥ अर्थिपाणिकमलं विमलंतद्वासवेशमवि
दधीतसुधीतत्॥ ४७॥ याचमानजनमानसदृतेः पूरणायवतजन्मनयस्या॥ तेन भूमिरिति भारवतीयं
ननु मेतर्गिरिभिर्न समुद्रैः॥ ४८॥ मायनातिक्लपणः खलु जीवन्मृत्युपार्षयतु जातु परस्मै॥ तत्र चैष कु
रुते मम चित्रं यतु नार्पयति तानि मृतोपि॥ ४९॥ माममीभिरिह याचितवद्भिर्दीत जातमवमत्यजग
त्याम्॥ यद्यशोमयिनिवेशितमेतन्निष्कुर्योस्तु क
तमस्तुतदीयः॥ ५०॥ लोकएषपरलोकमु

राम
४९

पेताहाविहायतिधनेधनमेकः॥इत्यसुखस्तुतदस्यतिनीषत्यर्थिवंधुरुदयद्वयचित्तः॥११॥दानपात्रमधम
रीमिहेकग्राहिकोऽगुणितंदिविदायि॥साधुरेतिमुक्तैर्यदिकर्तुं पारलौकिककुसीदमसीदत॥१२॥
एवमादिसविचित्तमुहूर्तं तानबोचतपतिर्निषधाताम्॥अर्थिदुर्लभमवाप्यसहर्षानयाच्यमानमुख
मुल्लसितश्चि॥१३॥तास्तिजन्यजनकव्यतिभेदःसत्यमन्नजनितोजनदेहः॥वीक्ष्यवःखस्तुतन्ममृतादा
दृष्टिमज्जनमुपेतिस्तथाया॥१४॥मत्तपःकलुतनुक्कपल्लवायूयमीक्षरापयं ब्रजयेति॥इदृशान्यपि
ददंतिपुनर्तःपूर्वपुरुषतपांसिजयंति॥१५॥प्रत्यतिष्ठिपदित्वाखस्तुदेवीकर्मसर्वसहनव्रतजन्मा॥
पूयमप्यहहपूजनमस्यापत्तिजैःसजयपादपयोजैः॥१६॥जीवितावधिकिमप्यधिकंवायन्मनीषि
तमितो नरडिभात॥तेनवश्चरणमर्चतुसोयंब्रूतवस्तुपुनरस्तुकिमीदृक्॥१७॥एवमुक्तवतिवीतवि

नेषः
५०

शंके वीरसेनतनये वितयेन ॥ वक्रभावविषमामथशक्रः कार्यकैतवगुरुर्गिरमूचे ॥ १०६ ॥ पाणिपीडनमहंद
मयन्याः कामयेमहिमहीमिंकांशो ॥ दूत्यमत्रकुरुतः स्मरभीतिं निर्जितस्मरनिरस्यचिरस्या ॥ १०७ ॥ आसतेशत
मधिक्रितिभूपास्तो यशिरसितेखलुकूपाः ॥ किं ग्रहादिवितजाग्रतितेते भास्करस्य कतमस्तुतुल्लास्तु ॥
॥ १०८ ॥ विश्वदृश्वनयना वयमेव च दुशां बुधिमगाधमवेमः ॥ त्वाभिहैवमनिवेश्यरहस्ये निर्वृतिं न हि
त्तमेमहिमवे ॥ १०९ ॥ शुद्धवंशजतितोपिगुरास्यस्याततामनुभवन्नपिशक्रः ॥ क्षिप्रुतमृजुमाशुसपके
सायकंधलुरिवाजतिवक्रः ॥ ११० ॥ तेन तेन वचसेवमद्यो नः सस्मवेदकपदं पदुरुच्चैः ॥ आचरत दुचि
तामथवाणीमार्जवं हि कुटिलेषु नतीतिः ॥ १११ ॥ सेयमुच्चतरतादुरिता नामत्यजन्मतिमयैककृतानां ॥
पुष्पादीयमपिपामहिमानं जेतुमिच्छति कथायथपारम ॥ ११२ ॥ विन्यचित्तमखिलस्य न कुर्याधुर्यपरिप

राम
५०
कार्य

थितुमौतं॥हीर्गिरास्तुवरमस्तुपुनर्मास्वीकृतेवपरवागपरास्ता॥१०५॥सन्मतौविमलदर्याशिकायां
सन्मुखस्थमखिलंखलुतत्वं॥तेपिकिंवितरथेदृशमाज्ञायानयस्यसदृशीवितरीतुम्॥१०६॥यामिषा
मिहवरीतुमहोतदूततांत्कारवाणिकयंवः॥इदृशानमहतांवतजातावंचनेममत्तरास्यद्वरापि॥
१०७॥उद्गमामिविरहात्सुहृदस्यामोहमेमिवमहर्त्तमहंयः॥ब्रूतवःप्रभवितास्मिरहस्यंरक्षितुंसकथ
मीदृगवस्थः॥१०८॥यामनोरथमयीत्वेदिक्त्वायःश्वसिम्यथेकयंसतदग्रे॥भावगुप्तिमवत्तंवि
तुमीशेदुर्जयाहिविषयाविदुषापि॥१०९॥यामिकातन्त्यमृद्यचमादृक्तां निरीक्षितुमपिक्वमते
कः॥रक्षित्कजयचंडचरित्रेषुसिविश्वसितिकुत्रकुमारी॥११०॥आदधीचिकित्तदात्तकृता
ध्वं प्राणामात्रयणासीमपशोयत॥आददेकथमहंप्रिययातत्याशातःशतगुरो नपरोत॥१११॥

नेषः
५१

अर्थनामयिमवद्विरिवायेकर्तुमर्हतिमयापिभवत्सु॥मीमजार्थपरयाचनवाचेपूयमेवगुरवःकरणीयाः
॥१११॥अर्थिताःप्रथमतोदमयतीपूयमन्वहसुपास्यमयायत्॥हीनवेद्यतिपतामपितद्वःसाममापिसुतरा
नतदस्तु॥११३॥कुंडिनेनुरुत्तयाकिंलपूर्वमांवरीतुमुरीकृतमास्तो॥ब्रीडमेष्यतिपरंमपिदृष्टेस्वी
करिष्यतिनसाखलुपुष्मान्॥११४॥तत्प्रसीदतविधत्तनवेदंदूत्यमत्यसदृशंहिममेदं॥हास्यतेवस्तु
लभानत्तुसाध्यंतद्विधितुमिरतोपयिकेन॥११५॥इदृशातिगदितानितदातीमोकल्पयसनलस्यव
त्नारिः॥शंसतिस्मकिमपिस्मयमानःस्वानुगानतविलोकनलोत्तः॥११६॥नाभ्यधायितृपतेभवतेदं
रोहिणीरमणावंशभुवेव॥लज्जतेतरसतातववाम्पादर्थिषुस्वयमुरीकृतकाम्यां॥११७॥भंगुरंतवितथं
नकथंवाजीवलोकायसीमम्॥येतधर्मयशसीपरिहातुधीरहोचलतिधीरतवापि॥११८॥कःकुले

प्रबलोक

तम
५१

ज्ञानिजात्सुकुटेवः प्रार्थकेसितमपूरितयेन॥ इन्द्रादिरजतिष्ठकलंकीकष्टमत्रसम्भवानपिमाभूत्॥
॥११९॥ यापदृष्टि रपियामुखमुद्रायाचमानः मनुयाचनतुष्टिः॥ त्वादृशस्यसकलः सकलंकः शि
तमासिशकः परमंकः॥१२०॥ ताक्षराणि पठताकिमपाठिप्रस्मृतः किमथवापठितोपि॥ इत्यम
र्थिचयसंशयदोलाखिलतंखलुचकारतकारः॥१२१॥ अब्रवीत्तमतलः कृतस्तेदंलघुमुज्जसिय
शः शशिकल्पं॥ कल्पद्वयपतिमर्थितमेतं नापकोपिशतमन्युमिहान्यः॥१२२॥ नव्यहंत्यतकदा
यिमुदंयः स्वः सदा मुपनयन्तमिलाषः॥ तत्पदेत्वदमिषेककृतांतः सत्यजत्वसमतामदमद्य॥१२३॥
अब्रवीदथयमस्तमदृष्टं वीरसेनकुलदीपतमस्तु॥ यत्किमप्यभिवुभूषतितत्किंचंद्रवंशव
सतेः सदृशंते॥१२४॥ रोहताः किमपियः कठिनानां कामधेनुरपियापशुर्वै॥ तेतयोरपिदृष्टाभव

तेषः
५१

दधीहाविधित्सुरसिवत्सकिमेतत् ॥ १२५ ॥ याचितश्चिरयतिक्वतुधीरः प्राणानेक्षणमपिप्रतिभूः कः ॥ शंसति
द्विनयतीदृढनिदांदाग्निमेषमिषद्वूर्णानपूर्णा ॥ १२६ ॥ अधपुष्पमपिदित्सतिशीतंसार्थितांविमुखतायदभा
जि ॥ स्तोत्रककस्यखलुचंचुपुटेनम्लानिरुल्लसतितद्वृतसंघे ॥ १२७ ॥ कुचिवातुचितमक्षरमेतंपाशपाशिरपिपा
शिमुदस्य ॥ कीर्तिरेवभवतांप्रियदारादातनीरज्जरमौक्तिकहारा ॥ १२८ ॥ चर्मवर्मकिलयस्यनभेद्यस्यव
ज्रमयमख्यिचतौचेत् ॥ ख्यायिताविहतकर्णदधीचीतन्नधर्ममवधीरयधीर ॥ १२९ ॥ अद्ययावदपियेत
निवद्धौतप्रभूविवलितुंवलिविंध्यो ॥ आस्थितावितथतागुणापाशस्त्वाहशासविदुषा ॥ दुरपासः
॥ १३० ॥ प्रेयसीजितसुधांशुमुखश्रीर्पातमुंचतिदिगंतगतापि ॥ भंगिसंगमकुरंगद्वर्गैकः कदर्शयति
तामपिकीर्तिम् ॥ १३१ ॥ यान्वरंप्रतिपरैर्यपितारस्तेपियंवयमहोसपुनस्त्वा ॥ नैवनः खलुमतोरथमा

राम
५१

तैषः
५२

दधीहाविधित्सुरसिवत्सकिमेतत्॥१२५॥याचितश्चिरयतिक्वतुधीरुप्राणानेक्षणामपिप्रतिभूःकः॥शंसति
द्वितयतीदृढतिडांदाग्निमेषमिषद्वूर्गानपूरार्ग॥१२६॥अध्रुपुष्पमपिदित्सतिशीतंसार्थितांविमुखतायदभा
जि॥स्तोककस्यखलुचंचुपुटेनम्लानिरुल्लसतितद्वृतसंबो॥१२७॥तुचिवातुचितमक्षरमेतंपाशपाशोरपिपा
शिमुदस्य॥कीर्तिरेवभवतांप्रियदारादातनीरुमौक्तिकहारा॥१२८॥चर्मवर्मकिलयस्यनभेद्यस्यव
ज्रमयमस्थिचतौचेत्॥स्थापिनाविहृतकर्णादधीचीतन्नधर्ममवधीरयधीर॥१२९॥अद्यपावदपियेन
निबद्धौनप्रभूविवलितुंवलिबिंधो॥आस्थितावितथतागुणापाशस्त्वाहशासविदुषादुरपासः
॥१३०॥प्रेयसीजितस्तुधांशुमुखश्रीर्पातमुंचतिदिगंतगतापि॥भंगिसंगमकुरंगद्वर्गर्थेकःकदर्शयति
तामपिकीर्तिम्॥१३१॥यान्वरंप्रतिपरैर्ययितारस्तेपियंवयमहोसपुनस्त्वा॥नैवनःखलुमनोरथमा

राम
५२

त्रंशूरपूरयदिशोपियशोमिः॥१३१॥ अर्थितांत्वयिगतेषुसुरेषुस्त्वातदानजनितोरुपशःश्रीः॥अथपा
 राडुगगतंस्तरशाखीकेवलेनकुसुमेनविद्यतां॥१३२॥ प्रवसतेभरतार्जुनवेरापवत्स्मृतिद्यतोपिनस्तत्त्व
 मभीष्टदः॥स्वगमनाफलतांयदिशंकसेतद प्लुतंविफलंरवत्तुमद्भुतं॥१३४॥इष्टितःप्रतितेप्र
 तिश्रुतिरभूद्याद्यस्वराह्लादिनीधर्माथीसजतांश्रुतिप्रतिभटीकृत्याचितारव्यापदाम्॥त्वत्कीर्तिःपु
 नतीपुनस्त्रिभुवनंशुभाह्वयादेशनाद्व्याणांसितपीलोहितहरिन्तमान्वयंत्तुंपत्तु॥१३५॥यंप्राप्तु
 तसहस्रपादुदभवत्पादेनखंजःकथंसंख्यायातनयःसुतःकेलपितुःसादृश्यमन्विच्छति॥एतस्यो
 त्तरमद्यनःसमजनित्वत्तेजसांलंघनेसाहस्रैरपियंगुरं द्विमिरमिव्यक्तीभवन्मातुमात्॥१३६॥इत्या
 कर्णयैक्षितीशस्त्रिदपरिषदस्तागिरश्चादुगर्भावेदभी कामुकोपिप्रसभयिनिहितं दूत्यभारं वमार॥

नेषः
५३

२१

अंगीकारंगतेस्मितपरपरिठःसंभृतांतंदमूचेभूपादंतर्दिसिद्धे रतुविहितभवच्चित्ततायत्रतत्र॥१३९॥
॥ श्रीहर्षकविशजराजिमुकुटात्तंकारहीरःसुतंश्रीहीरःसुषुवेजितेन्द्रियचयंमामल्लदेवीचयं॥तस्य
श्रीविजयप्रशस्तिरचनातास्यतव्येमहाकाव्येचारुशितैषधीय चरितेसर्गो गमत्यंचमः॥ ॥ श्रीरस्तु
॥समाप्तेयंपंचमःसर्गः॥॥दूत्यायदैत्यारिपतेःप्रहृतोद्विषांतिषेद्वातिषधप्रधानं॥सभीमभूमीप
तिराजधातीलक्ष्मीचकाराथरथस्यदस्य॥१॥भेम्मासमंताजगगाद्वियोगंसदूतधर्मेस्थिरधीशः॥
पयोधिपातेमुतिरत्नरायंदुर्वारमप्योर्वमिवौर्वशेयः॥२॥तत्प्रतात्तीमित्तदंबुजाक्षीसंवादपीपू
षपियासवस्ते॥तदध्ववीक्षार्यमिवातिमेषादेशस्यतस्याभरणावभूवुः॥३॥तांकुंडितारव्यापदमा
त्रगुप्तामिंद्रस्यभूमेरमरावतीसः॥मनोरथःसिद्धिमिवक्षणेनरथस्तदीयःपुरमाससाद॥४॥भेमीपद

रधी
राम
५३